ఉదయగానము

అభినవతిక్కన
తుమ్మల సీతారామమూర్తిచౌదరి

వెల ౧-౪-౦

మొదటికూర్పు ౨౦౦౦
జయ - సంక్రాంతి

భారతీ ప్రెస్, తెనాలి.

సమీక్ష

మా అభినవతిక్కనగారి కవిత్వము స్పష్టముగ వాణీవరప్రసాదితము. వారిమూర్తివలె నదియు స్వచ్ఛాంధ్రతా స్ఫోరకము. అంతియ కాదు; పరిణత భావసముపేతముకూడ. ఆ నడకలలోని హుందాతనము, పలుకులలోని గభీరత, పదప్రయోగములలోని యౌచిత్యము వీరికావ్యముల కొక విశిష్టత నొడగూర్చినవి. వీరికృతులలో ముందుగా కన్పట్టునది నిండుఁదనము, అంతకుమించిన తెలుఁగునుడికారపుసొంపును. భావపుష్టికిఁ దగిన భాషాసమృద్ధి వీరిసొమ్ము.

కవితకు వీ రుంచుకొన్న యవధులు పరమోత్కృష్టములు. చూడుఁడు !

“జాతికిజీవగఱ్ఱలు ప్రజాహృదయమ్ములు నిర్వ్యళీకరే ఖాతతముల్ సహేతురచనాంచితముల్ పరిశుద్ధభారతీ కేతువులైన కబ్బములకే ప్రసవమ్ములు చల్లవలె” ననునది వీరినిర్ణయము. ఈ మహాకవి దృష్టిలో తెలుఁగు కావ్యమునం దెల్లయెడలను “తెలుఁగుఁదనమ్ము క్రందుకొన” వలయును. తెల్గుకృతులు “తిక్కన సూరన వెంకనాది కవులు మలపినబాటలో నడుచు మంజులశిల్ప”ములుగా నుండ వలయును. అవి కేవలము పాండిత్యప్రకర్షకు చిహ్నములుగా మాత్రము కాక స్వతంత్రములును, వినూత్నములును, విశ్వకల్యాణాత్మకములు నగు భావములకు ప్రోదులు కావలయును. ఈ మహాదాశయసిద్ధి మాట యటుండ, అవలంబనముకూడ సామాన్యుల కలవిగానిదియ. సుశిక్షణమును, భగవత్కృపాలబ్ధియును గల కర్మయోగికే యివి సులభములు. ఔను మఱి !

“నలకథ, సంధితంత్రము లొనర్చిన కృష్ణచరిత్ర, రుక్మిణీలలన వివాహమున్, గజకులప్రభుమోక్షము, దైత్యసూతి నిశ్చలహరిభక్తి, వామనవిశంకటవిక్రమగాథ” లు వీరి రసనాంచలమ్మున పిన్ననాఁడే నటించినవి. ఈయన బాల్యమునుండియు శిష్టానుసరణము, గాంధిమతావలంబనము గల సుకృతజీవి. కావుననే వీరి కవితకు మహోన్నత భావ విలసనము, అంతకుమించిన విషయోన్నతియు సమంచితముగ సమకూడినవి.

అభినవతిక్కనగారు యుగపురుషుఁ డగుమహాత్ముని "ఆత్మకథ"ను తమ కవితావస్తువుగా నెంచికొని ఆంధ్ర సాహిత్యలోకమున తమకును తమ కావ్యమునకును శాశ్వతము, ఉన్నతము నైనస్థానము నార్జించుకొని ధన్యులైనారు. "ఆత్మకథ"రచనలో "కావ్యసృష్టి సత్యసీమలను దాఁట కయే రసపుష్టి చేకూర్చుకొనఁగల" దని వీరు నిరూపించినారు. ఇది సత్యనిరతు లగు మహాకవులకే సాధ్యము. "పతిగపంట"యం దెన్నియో సామాన్యవిషయములకు జీవముపోసి అవి కావ్యజగత్తున మఱవరాని దివ్యస్మృతులగునట్లు కావించిరి. "ఆత్మార్పణము"న మానవహృదయ మును కాఁకటివేళ్లతో కదలించు కరుణారసమును అత్యద్భుతముగా పోషించి యాదికవి వాల్మీకితో పొత్తుకల్పించుకొనినారు. "ధర్మజ్యోతి" యందు తమ పితృపాదుల ధర్మైకాసక్తతను నిరూపించుటతోపాటు తమధర్మపక్షపాతమును ఆత్మగౌరవాభిరతిని చాటినారు.

శ్రీ చౌదరిగారిహృదయము విశ్వకల్యాణాత్మకము. అందు గాఢమగు దేశభక్తి, లోఁతైన జాత్యభిమానము వెల్లివిరియుచుండును. కావుననే వీరి "రాష్ట్రగానము" ఆంధ్రోద్యమమున కాలంబముగా తెలుఁగునాఁటి నలుమూలలకును ప్రాఁకి తెలుఁగువారిలో జాతీయావేశము కల్గించినది. అంతియకాదు కవిత్వపుఁదీరులో శయ్య నమర్చుకొనుటలో పాకముతీర్చుటలో సమాసఘటనలో తెనుఁగునుడికారమునకనుఁగుదులైన పదములు ప్రయోగించుటలో కవిత్రయమువారి – అందు ముఖ్యముగ తిక్కనగారి – బాణులను పుణికిపుచ్చుకొనుటలో కవిగారి కృతిలో నెంతదిట్టతనము చూపఁగల్గిరో, సమకాలి కాంధ్రసమాజ మనోవ్యాపారములను నిశితముగా విమర్శించి కర్తవ్యనిరూపణ మొనర్చుటలో సైత మంతగట్టితనము చూపఁగల్గినారు. ఇప్పట్టున వీరి వైఖరి వేమనను జ్ఞప్తికి తెచ్చును. కావుననే వీరు రాష్ట్రగానమునందలి "సంస్కరణ" సర్గమున ఆంధ్రుల సామాజికైకమత్యమునకు భంగకారులుగ నున్న వివిధవ్యవస్థలను పేర్కొని "ఝుంఝూటము" నాడినారు. "పశ్చిమాంధ్ర" ప్రకరణమున పశ్చిమాంధ్రులకును కోస్తాతెల్గులకును గల పొత్తులను గ్రుచ్చిచూపి "మాకున్ మీకును లేవు భేదము"లని యెలుఁగెత్తి చాటినారు. "అకలంకమ్మగు నాంధ్రసంస్కృతికి సేఁ

డాధారమే లే"దని విలపించినారు. "మాతృభాషారమణిన్ భజించుటకు సంబరమందని చచ్చుజాతికి ఊరక రాష్ట్ర మాడిపడ"దనియు పుట్టుగతులు లేవనియు హెచ్చరించినారు. "మాతృభాష" శీర్షికలో వర్తమానాంధ్రశిష్టుల మనోవృత్తిని గికిలించి గిచ్చి మర్మోద్ఘాటనము గావించినారు. తన్నుఁదా నెఱుఁగని వికృతదశలో నున్న ఆంధ్ర పుత్రునికి "నీపుట్టినగడ్డపయిన్ దీపించెడిప్రత్యణువున్ నీపాలిటి వేల్పుగా గణింపు"మని హెచ్చరిక పల్కినారు.

"ఏపుణ్యలేశమ్ము నాపాలి దాయెనో
నాపూజ కేలోకనాథుండు పొంగెనో
నీపావనోదర శ్రీపరంపరలలో
నీ పదార్చకులలో నేను నొక్కఁడనైతి"

అని ఆత్మశౌచము నార్జించుకొని

"గిరిలోకరాజమంబరచుంబిశిఖరంబు వింధ్యంబుఛత్రమై వెలుఁగుచుండ
చలదూర్మికాహస్తముల మోచికొని తెచ్చి కడలి రత్నచ్చటల్ కాన్క వెట్ట
గౌతమీ కృష్ణవేణీ తుంగభద్రలు ముత్యాలసరములై మురువునూప
కవికుమారులు హృద్య గద్యపద్యమ్ముల నిజవైభవంబు వర్ణించుచుండ

గుణములకొటారులైన ముక్కోటిబిడ్డ
లడుగు దాఁటక యూడిగ మాచరింప
చెన్నపుర హేమపీఠి కాసీన యగుచు
దేశముల నేలుఁగాక! మా తెలుఁగుతల్లి"

అని నిరవధిక జాత్యభిమానముతో మహాసంకల్పము చెప్పికొని అమంత్రణము గావించి మాతృభాషామతల్లిని కుమనోహర పద్యసుమములతో నర్చించి

"నాకే కాదు భవచ్చరిత్రము లనన్యప్రాప్య ధారా రస
శ్రీ కందమ్మన నందగించు కవితన్ జిత్రించు భాగ్యంబు ను
ద్రేకస్ఫూర్తియు నస్మదీయమగు పుత్రీపుత్రకశ్రేణి కీ
వాకల్పాంత మనుగ్రహింపఁగదవమ్మా! ఆంధ్రవీరప్రసూ!"

అని మంత్రాక్షతలు చల్లినారు.

"దీక్షంబూనితి నాంధ్రరాష్ట్రమును సాధింతున్ దదీయక్రియా
రక్షన్ జేసెద నెట్టికష్టమయినన్ రానిమ్ము! కానిమ్ము! మా
తృక్షోణీయశ ముద్ధరింతు" నని "రాష్ట్రగానము" లో ఆంధ్రపుత్రులచే
శపథము చేయించినారు.

ఆనాఁటి సంకల్పబలము, శపథపరిపూర్తియే నేఁడు "ఉదయ
గానము"లో ప్రతిఫలించిన యీ రాష్ట్రసిద్ధి. కాని యీ రాష్ట్రస్వరూ
పము, సముద్వేగము, మనఃప్రవృత్తులు శ్రీ సీతారామమూర్తి గారు
వాంఛించినట్లు సత్యసుందరములు మాత్రము కావు. "చెన్నపుర హేమ
పీఠికా" సీమ మనకు దూరమైనది. "సహ్యసుతాతటంబునన్" గూడ
ఆంధ్రరాజ్యలక్ష్మి అధివసింప లేదు. తుదకు ఆయన "శుద్ధసత్త్వమూర్తి
సుతుఁ డొక్కఁ డాహుతివోవుదనుక" తరలి రానేరాలేదు. ఆమంగళ
మూర్తిదర్శన మొందుటకుముందు ఆంధ్రపుత్రీపుత్రులకు "అలమట" కూడ
తప్పలేదు. "రేవుకొఱకుఁ బాడితావుకొఱకు రాజధానికొఱకు నభ్ర
వాణికొఱకు" అభియోగము లుప్పతిల్లెను. అంతర్వివాదములతో
స్వార్థాభిమానములతో, కుల వర్గ ప్రాంతీయ రభసలతో అధికారపద
ములకేర్పడిన అహమహమికలతో తెలుఁగులు "లుకలుకలై పొంగినమచ్చ
రాలతో తెకతెకలైరి." ఆంధ్ర రాజకీయరంగ మొక బీభత్సరంగముగా
రూపొందినది. అందులకే యీ మహాకవి పరితపించి పరితపించి తుదకు

"మూఁడుకోట్ల ప్రజలు మూఁగినయింటిలో
మంచిపీఁట లెంతమంది కుండు
చాఁపనున్నవారు నాఁపలా? సైరణ
చూపువారె కీర్తికోపువారు"

అనెడి విశ్వసత్యమును ఆంధ్రహృదయములం దూకొల్పి మంద
లించినారు. అధికారవ్యామోహమున కర్తవ్యతావిమూఢత నందిన
ఆంధ్రపుత్రునికి

"రాజు లేనిప్రొద్దు రా! యిది, యీ నాఁడు
ప్రెగడ బ్రదుకు నమ్మఁదగనియదుకు;
ఏటియొడ్డుబిడ్డ యీశీవి, దీనిపై
రాగ మూడ్చి కర్మయోగి వగుమ!"

అని ప్రబోధించి అలనాఁటి కురుక్షేత్ర గీతాప్రదాతవలె ఈ నాఁటి ఆంధ్రక్షేత్రప్రవక్త యీ యుగసంధిలో తనదివ్యసందేశమును ముక్తకంఠముతో పాడినాఁడు. "మొగపీఁటలె కావు కీర్తిము ట్టెడి బాట" లనెడి సబర్మతీఋషిపుంగవుని సిద్ధాంత వర్తనములను పునరుద్ఘాటించినాఁడు.

ఆంధ్రపుత్రు లంతర్వివాదమగ్నులై తమసత్వమును గోల్పోవుచుండ తటియెఱింగి "పొలిమేర"లను దొంగిలింప నుద్యుక్తులైయున్న ద్రావిడ, కన్నడ, ఓఢ్రసోదరులకు తెలుఁగుగడ్డపరిమితిని సోదాహరణముగా నిరూపించి వారి నుద్దేశించి "మీరును మేము రేపు మొగముల్ మొగముల్ తిలకించుకోవలెన్" అని హితముసెప్పి "పాఱఁజూడుఁడీ" యని హెచ్చరించినఘట్ట మహో! రమ్యాతిరమ్యము! విశ్వసౌభ్రాత్రతత్వనిరూపకమును!!

"విశాలాంధ్ర" శీర్షికలో శ్రీ చౌదరిగారు పేర్కొనిన

"కమ్మమెట్టోరుఁగల్ తెలంగాణమెల్ల
నీదిరా గోలకొండ నీపాదురా త్రి
లింగజగ మోయి! కోలారు బెంగుళూరు
నేల మాలూరు వేలూరు చెన్నపురము

లోకవిశ్రుతులౌ మనకాకతీయ
లేలురాజ్యమురా బస్తరెఱిఁగియుందు
వాంధ్రతాముద్ర పింపిసలాడు నిమ్మ
నాగపూరాశ్రితమ్ము చాందాస్థలమ్ము"

అను నిర్వచనమును కాదని అనలేము గాని "విశాలాంధ్రమునకు భాగ్యకేంద్రమునకు" పరుగులెత్తించు వీరి అమోఘ గీతారావమునకు మాత్రము నేనపశ్రుతిని మేళవింపక తప్పదు. "నా కిఁకన్ గొఱఁతయొకండ నిల్చి కలఁగున్మది, యీ సకలాంధ్రఖండముల్ బెరసినఁగాని తేఱదది పెంపిది నూముముహూర్త మెప్పుడో" అనెడి యిమ్మహామహుని గాఢవాంఛితమునకు ప్రతిచెప్పుచున్నందులకు మన్నింతురుగాక! రాజకీయచర్యలకు దిగుటకు నా కిది అనువుగాని చోటు. అయినను

"చూతును బృహదాంధ్రము నెవ
రేతంత్రము పన్నినను జయింతును తెనుఁగుం
గేతనములు చాందా గుడి
యాతములన్ నాటి నాఁటి నలరింతుఁజుమా!"

అను కవిగారి శపథమునకు ఇది ప్రజాపరతంత్రయుగము గాన ప్రతిశపథము నొడ్డఁబోనుగూడ.

దక్షిణాంధ్రులసమస్యను తడవి శ్రీ చౌదరిగారు

"మాయింటి మీయింటి మైత్రిని జాటు
మాయమ్మ మీయమ్మ మైత్రిని జాటు
మాయోజ మీయోజ మైత్రినిజాటు
మాయాత్మ మీయాత్మ మైత్రినిజాటు"

నుదాహరణము లెన్నియో పల్కి

"తనజాతిన్ దనపల్కును
దనసంస్కృతి నుద్ధరించుతగులము వలయున్"

అని ప్రబోధించి తుదకు

"మన పెద్దతలల కీమాటలే క్రొత్త
తెనుఁగేమి టనువారిఁ దెలుచుటేరిత్త" అని నిస్పృహ చెందిరి.

"రాచవీడు" భాగములోని

"ఎవఁ డరికట్టినన్ బ్రజలయీప్సిత మాఅడి వోక కల్లధ
ర్మ్మవ తుదకున్ జయించు ననిరుద్ధము నానుడి ప్రాక్తనాంధ్రభూ
ధవులకు రడ్డిఱేఁడుల కుదాత్తచరిత్రులు వాసిరెడ్డి రాట్
ప్రవరుల కాశ్రయంబయిన తావె యగున్ మన రాజధానిగన్"

అను వీరిజోస్యము నిట్టిట్టనక దాని ఫలితమునకు నిరీక్షించెదముగాక!

శ్రీ చౌదరిగారిహృదయము సువిశాలము; భావము లత్యున్నతములు. వీరికి కులతత్వములు, సంపన్నతాదరిద్రతాభేదములు కిట్టవు. శ్రద్ధాళువు శ్రేయఃకామియు నైన కృషికునకుంబలె "నాఁఘ" తనము వీరి కెందును కన్పింపరాదు. కావుననే వీరు సంకుచిత భేదభావములను నిరసించుటేకాక తెలుఁగుబిడ్డలు మాతృభాషపట్ల కన్పఱచుచున్న

యుదాసీనతను లఘుభావములను వేయికంఠములతో విమర్శించి చీల్చి చెండాడినారు. ఈ మా అఱవ ఆంధ్రసంస్కార సంఘర్షణక్షేత్రమున సైతమానాఁటి మాచదువులు సంప్రదాయసిద్ధముగా పెద్దబాలశిక్షతో ప్రారంభమై శతకవాఙ్మయమును దాఁటి బాలరామాయణము, అమరము, ఆంధ్రనామ సంగ్రహాదులను వల్లెవేచి బాలవ్యాకరణ సూత్రములను లఘుచ్ఛందస్సును కంఠపాఠముచేసి మను, వసుచరిత్రాదికముల నర్థయుక్తముగ పఠించుట నేర్చి రామాయణ భారత భాగవతములలోని రసవద్ఘట్టములను ఏ నాల్గైదు రాగములతోనైన కూలంకషముగా గానముసేయఁ గల్గినఁగాని పూర్తియైనట్లు పరిగణింపఁబడెడివి కావు. ఇంతచదివి చాపల్యవశమున నేదేనొకపద్యము నల్లినచో "దుక్కి లేకయే విత్తు నాటుటా" అని మా గురువు సాతాని శేషయ్యగారాక్షేపించెడివారు. కాని యిప్పటిచదువులకు వానితో నిమిత్తమే లేదు. అట్లగుట

"ఏదీ యీపస నేఁటికుఱ్ఱలకు? వారెన్నాళ్లు వేసారినన్
రాదే పద్యమొకండుసైత మిఁకవీరా? తెల్గుసాహిత్యపుం
బాదుల్ దిద్దెడివారు తాదృశులు నేఁడా? సన్నమాత్రాన దు
ర్వాదంబుల్ సబలప్రమాణ మగునా? వర్ధిల్లునా? చెల్లునా?"

అని యీ యభినవతిక్కనగారనిన "తప్పేమి? యొప్పేయగున్!" అని పింగళిసూరనార్యుని నుడికారముతో సమర్థింతును.

మఱియొక విషయము. పరభాషాసక్తి తెలుఁగుబిడ్డలను వమ్ము చేయుచున్న దని కవిగారిభావము. వాడుకభాషప్రచారమునకును గీర్వాణవాణీవిజృంభణమునకును హిందీ ఇంగ్లీషుభాషలకును చక్కని చిక్కని తెల్గుపల్కును బలివెట్టరాదని వీరివాదము. అట్లని అందఱును మాతృభాషకే అంటిపెట్టుకొని పరభాషలవంకకు పోరాదను సంకుచిత దృష్టి వీరికి లేదు. "ఇంట గెలిచి రచ్చ గెలువు"మనుటయే వీరియాదేశము.

"ఓపికయున్నవాఁడు తగునోజ్జలఁ గొల్చి సహస్రభాషలన్
నైపుణిఁబొందవచ్చు నది నాగరకత్వమ యౌను గాని తా
రేపవలుం బ్రయాసమునుభరించి వరించి నిజోక్తిపైఁ గడున్
జూపిడి తద్విశిష్టతకుఁ జోటయినప్పుడ రాణకున్ దగున్"

అనెడి యీసూనృతమూర్తి దివ్యవాణితో నేనును శ్రుతి గలిపెదను. మీఁదుమిక్కిలి పరిణతినందిన విశ్వసాహిత్యపుఁ దోఁట లలో విహరించి అందలి భావసంస్కారములను నిత్య సత్య నిర్వచనము లను తెలుఁగువాఙ్మయారామమున విరివిగ నాటుకొనుఁడని తెలుఁగు బిడ్డలను మఱి మఱి పురికొల్పుదును. ఈ సందర్భమున

"ఉత్తమకావ్యసృష్టి నభియుక్తులమెప్పులు వొంది జాతికై
నెతురుధారవోయు కవినీరజగర్భులతీరుపై సదా
చిత్తమునిల్పి వారువికసించుట యాత్మవికాస మన్న లో
కోత్తరధర్మమున్ బ్రెగడయున్ బ్రజయున్ దెలఁబాల్చు కొప్పగన్"

అనెడి సీతారామమూర్తిగారి నిర్దుష్టసూత్రమును పాటింప వలసిన యావశ్యకమును ఉద్ఘాటింతును. మఱి తెల్గుకావ్యములలోని మేలిమి నితరభాషలలోనికిఁ గొనిపోయి ఆంధ్రకవిపుంగవుల ప్రతిభా ప్రభావములను కకుబంతములదాఁక వెలయింపుఁడని ఉద్బోధింతును.

ఈ తెల్గుకవి ఆంధ్రత్వమును మాత్రము కాదు, ఆంధ్రుని సర్వతోముఖ సమృద్ధినిగూడ కోరును. "ఢిల్లీబంగరుకోటలో సచివ పీఠిన్ దెల్గువాఁడుండెనా ?" యనిప్రశ్నించుకొనును. "ఎల్లల్ దాఁటిన రాయబారులెవరోయీ !" యని వాపోవును. "అఖిలభారత పరిపాల నార్హమైన తెలివికిం జాలఁ డీనాఁడు తెలుఁగువాఁడు" అని కుంది కుములును. "కడకు రాష్ట్రమ్ము సాగించువాడుపుసైత మెఱుఁగ డెటేఁగిన దొక్కటే విఱుగఁబాటు" అని తెలుఁగుబిడ్డలకు మరోద్ఘాటన మొనరించును.

ఇట్లే వ్రాసికొనుచుఁ బోయిన నిది పెద్దగ్రంథ మగునేమో ! నిజమునకు ప్రతిపద్యమునకు నొక యధ్యాయముచొప్పున వ్యాఖ్య వ్రాయఁదగిన విషయగభీరత గల్గినది వీరికావ్యము. శ్రీ చౌదరిగారి కావ్యమునఁ నెందెందుఁ జూచినను— వెదకికాదు సుమా— అందందే నిత్యసత్యములు కుప్పలు తెప్పలుగ చిప్పిలుచుండును. కావ్యము పఠింపఁబూనిన నిఁక విసువు రాదు. విరామమును మన స్సంతకు ముందే సహింపదు. కోరదు. ఈ "ఉదయగానము" ఆకృతిలో చిన్నదియ. కాని దీనిప్రభావ మతివేలము. ఇందు సానదీర్చిన జాతి

రత్నము లున్నవి. వానికి మెఱుఁగుబంగారపు హావణికలును అమర్పఁ బడినవి. ఈ కావ్యము తెలుఁగువారితీరును సామాజికపరిస్థితులను ప్రస్ఫుటముచేయు నొక జాతీయతాఘట్టమును నిరూపించున దగుట సాహిత్యలోకమున శాశ్వతస్థానము నందఁగలదు. అలనాఁటి "కర్ణాటాంధ్ర" సామ్రాజ్యలక్ష్మిని సాఁకి తీర్చిదిద్దిన విద్యారణ్యుని సూత్రములకును ఈనాఁటి ఆంధ్రప్రజారాజ్యమును తీర్చిదిద్దఁజాలిన శ్రీ సీతారామమూర్తిగారి సూక్తులకును లక్ష్యమొక్కటే! చౌదరిగారు తమకవితాశక్తిని స్వీయరాష్ట్ర సర్వతోముఖాభ్యుదయమునకు వినియోగించుట మనభాగ్యము. పద్యరచనలో ఇట్టి నూతనపథము త్రొక్కినందులకు వారిని హృదయపూర్వకముగా అభినందించుచు అనన్యసామాన్య ధారాశుద్ధిగల తమకవితాస్రవంతిని చౌదరిగారు బహుముఖమ్ములఁ బ్రవహింపఁజేసి విశ్వకల్యాణమునకు దోహద మొసంగుదురుగాత మని యభ్యర్థించెదను.

ఇరువది సంవత్సరములనాఁడు సాహిత్యవీథినుండి మరలిన నా కలమును ఈ సమీక్షనెపమున మరల నొక్కసారి ఆ వంకకు త్రిప్పిన శ్రీ సీతారామమూర్తిగారి కెంతయు కృతజ్ఞుఁడను.

రామనగరము
తిరుత్తని మార్గము
చిత్తూరుమండలము

పి. వి. సుందరవరదులు
ఎం. ఏ., ఎల్ ఎల్. బి.
౫-౧౧-౫౮

సవరింతలు

౨౯ వ పొరట	తెరిట్టిదొరజగా —	తెరిట్టియొరుపుల్	
౩౨	,,	హార్షా	హార్ష
౪౩	,,	బ్రతుకు	బ్రదుకు
౫౮	,,	మెఱకు	మొఱకు

అభినవతిక్కన.

ఎఱుక

తెలుఁగునాఁటి యభ్యుదయముపట్లఁ దెలుఁగువారి కెల్లరకు నాదరానురాగము లుంట సాజము. అది ధర్మముకూడను. నే నీ ధర్మమును గవితారూపమునఁ బాలింపఁ జూచితిని. రాష్ట్రసిద్ధికై పరితపించుచు నానాఁడు రాష్ట్రగానము నాలాపించితిని. రాష్ట్రవృద్ధికై యువ్విళ్లూరుచు నీనాఁ డీ యుదయగానమును బాడితిని.

మహావీర పొట్టి శ్రీరాములుగారి బలిదానముతో రాష్ట్రోదయ మైనది. దీనితో నుదయగానమును సాగినది. కావున నాఁటినుండి మొన్నమొన్నటి (౨౫-౧౦-౫౪) దనుక మనగడ్డలోఁ దలయెత్తిన రాష్ట్రీయసమస్యలు కొన్నింటి యౌగాము లిందుఁ దడవితిని. దేశవికాసమునకై నాకుఁ దోఁచిన సూచనలును గావించితిని. మన రాష్ట్రము భాషామూలక మగుటం దెనుఁగుబాస పెంపుసొంపులఁ గూర్చియు నిందుఁ జర్చించితిని. ఈ కృతి రాష్ట్రగానమునకుఁ జెలియలు. అక్కగారికి దక్కినకీర్తి యీమెకును దక్కునుగాక !

వృత్తినిబట్టి విడుమరలేనివా రయ్యు నాయందలి యర్మిలిం జేసి యీ రచనను సమీక్షించిన సారస్వతాభిమానులు సరసులు శ్రీ పరుచూరి వేంకట సుందర వరదులుగారికిఁ గృతజ్ఞతమై నభినందనములు సెల్లింతు.

కమ్మనాండు, వెలనాండు - మున్నగు శాసనరూపములుంటచే దేశవాచియగు 'నాడు'ను 'నాఁడు'గా నుంతు.

తెలుఁగులెంక

కృతిపతి

సూడిద

మనయెడ నేముహూర్తమున మైత్రిజనించెనొ తీవతీవలై
పెనఁగొని నీకు నాకు నది భేదములేమి ఘటించె; సాహితీ
జనిత మదీయ మంజులయశఃపరితృప్త విశాలచిత్తునిన్
నినుఁ గనినంత నాకడుపునిండినయట్లనిపించు నాగయా!

ఇది యుపచారవాక్యమని యెంచెదవేని తెవుళ్లఁజిక్కి యం
దదుకులమగ్గడన్ బడి నిరాశలబ్రుంగిన యేను గ్రమ్మఱన్
బదపదమందు నుత్సుకత పైకొని లేఖనిపట్టుటెట్లు? మున్
వదలిన బాపుజీకృతిని వ్రాసి ముగించుటయెట్లుదాత్తమున్

అలఁతియలంతి నేర్మిదెస నాదటసూపవు, నేర్మి యెంతగాఁ
గులికినఁ బేర్మిలేనియెడఁ గూర్మి వెలార్పవు, నీదుకూర్మికిన్
నెలవగుచో సుహృజ్జనమణీ! భవదీయ విశిష్టభావనా
బలమున సృష్టిచేసెదవు బంగరుపువ్వుల వానజల్లులన్

నీకడ నున్న మేలుము లనేకము లయ్యును భక్తిగౌరవో
 త్సేక వినమ్రదృక్కలితశీలమునన్ ననుఁజూచుకొందు, వీ
వ్రేకన నైఁచు లెట్టులని వేమఱు వెల్వెలఁబోవుచుందు నే
నీ కొకముక్క నేర్పినమనీషిని నైతము గామి నెంచుచున్

ఇంతటి నీయుదారతకు నీఁదగుసూడిద లేదు గాని నా
చెంతకు నిన్ రసజ్ఞకులశేఖరుఁ జేర్చినదైత నంధ్రతా
క్రాంతము కాంత మా నుదయగానముఁగా వినిపించితైన నా
స్వాంతము తేటికొంట కొకసత్కృతి సల్పెదఁగాక చౌదరీ!

నీకును నాకు మాతృధరణీ మహనీయతపట్ల ధార్మికా
లోకముపట్లఁ దెల్గునుడిలోఁగలతియ్యన లెంచుపట్ల భా
వైకత గూరియుంట నుభయాశయముల్ సఫలమ్ము లౌటకై
నాకృతి కీవు శ్రోత వయినాఁడవు; ధన్యుఁడ; నుప్పలాన్వయా!

ఉదయగానము

వేగుఁజుక్క

నీ పే రాంధ్రచరిత్రలో నమరమై నిల్చెన్ దపశ్శీలమా
బాపూధర్మము నుద్ధరించి దురహంభావోద్ధతుల్ తాంత్రిక
వ్యాపారప్రియు లాత్మదర్శన దవీయాంసుల్ త్రపావీచులన్
ద్రోపాడంబడున ట్లొనర్చితివి సాధుల్ మెచ్చ శ్రీరాములూ!

జతనంబుల్ పొనరించి రన్నలు స్వరాష్ట్రప్రాప్తికై నల్వదేం,
డ్లితరుల్ నవ్వుటకాక వచ్చినది యేమీ? సత్యమున్ ధర్మమున్
వితథంబయ్యెనపో! యటంచుహృదయోద్వేగంబునన్ వచ్చిదూఁ
కితె! సత్యాగ్రహయజ్ఞకుండచటులాగ్నిన్ లోక ముజ్జూఁగఁగన్

ము న్నీ వెవ్వాఁడవో యెఱుంగనిప్రజల్ మూర్తీభవత్త్యాగమై
యన్నా! యామరణోపవాసభర మీవై జాతికై పూనుటన్
గన్నుల్ విప్పరె! ప్రాణముల్ పణముగాఁగన్ నీవు దివ్యత్వ మీ
కొన్నంతన్ జకితాత్ములై సొగసి నీకున్ జోత లర్పింపరే!

ఒకదెస గాంధితత్త్వమున కూపిరివోసిన వాసి గంటి; ఇం
కొకదెస నంధ్రజాతికి మహోదయ పర్వవిధాత వైతి; వే
టికిఁ బదికోట్లమంది వికటీకృతబుద్ధులు ? నిన్నువంటి సా
ధకుఁ డొకరుండు సాలునుగదా! కనిపెంచిన తల్లితృప్తికిన్

పదుగురు కర్మయోగులు భవాదృశు లబ్బినచో స్వరాజ్య సం
పద నొకయేఁటఁ దెత్తునని పల్కఁడె మున్ను మహాత్ముఁ; డబ్రమె
య్యది కల దిందు ? రెండు నెలలైనను నిండని నీ తపస్సుతో
నెదురయివచ్చె నాంధ్రవిజయేందిర; యెంతటినిష్ఠరా! ప్రభూ!

సిరులను ద్రోయవచ్చు నిరసింపఁగవచ్చు సుఖానుభూతి రా
చఱికము రోయవచ్చు నిజసంతతి నింతిని వీడి సంయమ
స్థిరత వనాంతరమ్ముల వసింపఁగవచ్చునుగాక తాముగా
నెఱిఁగి యెఱింగి ప్రాణముల నెందఱిటుల్ బలియిత్తురుర్వికిన్

బలియు దధీచియున్ శిబియుఁ బ్రాఁతయుగమ్ములనాఁడు ప్రోడలై
యలయక ధర్మరక్షణకుఁ బ్రాణము లొడ్డి రటన్నమాటకున్
వెల నిడలేని వెఱ్ఱికి వివేకము సెప్పితివే! తెలుంగువా
రల కిఁక నీవ రాముఁడవురా! యవురా! యవిరామసత్కృతీ!

పరుల యాచింపనొల్లని పక్షపాత
మిచ్ఛగింపని కికురింతమచ్చలేని
యడుగులకు మ్రొక్క శిరముపై హజ్జనిడని
పొట్టి వయ్యు మిన్నందిన దిట్ట వీవు

కోమటి భారత ప్రజలకున్ ఘటియించెను రాజయోగమున్
గోమటి వీవు తెన్గుప్రజకున్ గడియించితి రాష్ట్రభోగమున్
భూమి వణిజ్యతంత్రమున బ్రుంగి కలంగు నెడన్ విముక్తికిం
గోమటిగా కొరుం డెటులగున్ జరితార్థము నీ కులం బహో!

* * *

ఓ తెనుంగురాష్ట్రమా ! తుట్టతుద కెంత
కడిఁదిపనికిఁ బాలుపడితివమ్మ !
శుద్ధసత్త్వమూర్తి సుతుఁ డొక్కఁ డాహుతి
యొసఁగఁ బడయఁగలుగు హక్కు నీవు

అలమటి

నలువదేండ్లతపస్సు లీనాఁడు పండి
తరతరాల తమస్సులు విరిసి విరిసి
యిదె సమీపించె నాంధ్ర రాజ్యేందిరావ
తరణ సుముహూర్త మఖిలార్థకరణమగుచు

మఱుఁగువడిన తెలుఁగు మన్నెఱికపుఁ గోర్కె
నిల్చి కోర్చి త్రవ్వి యెత్తినట్టి
జాతి హితుల మఱవఁజాల సీతారామ
యతివరిష్ఠు బసవ కృతిగరిష్ఠు

జొన్నవిత్తుల గురునాథసూరి లేని
వెంకటప్పయ్య పానుగల్ విభుఁడు లేని
రుచిరశీలుఁడు నాగేశ్వరుండు లేని
పండువై వచ్చె రాష్ట్ర మిప్పటికి నకట !

దుక్కి దున్నిదున్ని మొక్కలు నాటి నీ
రోసి వోసి నవసి పోయి రన్న;
లిపుడు తోఁటకాచి యింటికి వచ్చిన
మావిపండ్లు తినుట మనకు దక్కె

వచ్చినది రాష్ట్రము; సరే!
హెచ్చినదా యింతమాత్రనే మనభోగం;
బచ్చపు రాగము, త్యాగము
రెచ్చిననాఁడేకదా తరింతురు తెల్గుల్

తనకుఁ బనికిరానితరు వాంధ్రునకు నేఁడు
కల్పవృక్షమేని కలుపుమొక్క;
యెడ్డెలై తెలుంగుబిడ్డలు, దొడ్డలు
తన్నుకొంద్రు క చ ట త ప ల వోలె

రేవుకొఱకుఁ బాడితావుకొఱకు రాజ
ధానికొఱకు నభ్రవాణికొఱకు
నెదురుసూచుచున్న వెన్నో వివాద లీ
యగ్ను లెవ్వఁ డోర్చి యార్పఁగలఁడో?

లుకలుకలైరి నేఁటికిఁ దెలుంగులు; పొంగిన మచ్చరాలతోఁ
దెకతెకలైరి; జాతికొకతె న్నొకతీరును లేమి లేకులున్
బకబక నవ్వసాగి; రిటు పండినపాపము సైఁపరాని; దీ
తికమకలూఁడ్చి సంఘమును దిద్దనిచో మనకేమిలగ్గగున్?

సడి కోర్వనేర్చి పగతుఱ
యడుగులకున్ మడుఁగు లొత్తినట్టి ప్రబుద్ధుల్
మడిగట్టుకొనిరి నేఁటికిఁ
గుడియెడమల దేశభక్తి ఘుమఘుమలాడన్

మూఁగలై యింతకాలంబు మూల డాఁగి
రెవ్వ రాయన్న లీనాఁడ దేమిరాష్ట్ర
భక్తియో పొత్తు కలియనిపాట కడుగు
ద్రొక్కుచున్నారు జలధు లద్రులు వడంక

ఏల మురిసెద వీ సెలయేటి చిలిపి
గంతులకు నొజ్జలగు మాటకాండ్రఁ జూచి
చేఁతలం గాక మ్రోఁతలచేత నొఱగు
లెస్స లేదోయి! జాతికి లేశమేని

శ్రీ శ్రీ ముక్త్యాల రాజాగారు

పిన్నలు

పెత్తనంబు వలచు పెద్ద లూరూర బా
కాల నూఁదుకొంద్రు గగన మదర
నిక్కమైనసేవ నెఱపెడి పిన్నలు
కంటఁ బడరు సెనగపంటవోలె

తలఁకక తెల్గునీరు తమతాతలసొత్తని త్రుళ్ళువారి కు
త్రలుగని నందికొండ నికటంబునఁ గృష్ణను గట్టుకట్టడల్
వెలువడుదాఁక లక్షలను వీసములట్లు విదిల్చి జాతికై
నలఁగిన వాసిరెడ్డి నరనాథున కెవ్వనిమెప్పు కావలెన్

జాతిపెంపు నాకుఁ జాలును జాతీయ
గౌరవంబ నాదు గౌరవంబు
జాతిసేవ నాదుజన్మంబునకు ఫలం
బని పెనంగె నిమ్మహామహుండు

చల్లనికోటలో వలపుజల్లులు పైకొనుతోఁటలో మరు
ద్వల్లభునట్లఖండసుఖవాహిను లీఁదు నృపుం డితం డహో!
తల్లికి ముప్పురాఁ గదలి దానిని దీనిని గాదు కేంద్రమా
ఢిల్లినె యూఁపె రాచసిరితీవులు చూపె జగజ్జనాళికిన్

తలలుకూడని తెల్గుసర్దార్లు నంది
కొండకై యొకత్రాటిపై నుండి రనిన
రిపులు కంపిల్లఁగా బొబ్బరించి రనినఁ
జెప్పుమా హేతు వీతనిసేవ గాక

ఎల్లదెసలవార లెల్లవర్గాలవా
రేకమై రి యితనివాకు మెచ్చి
యేల శిరమువంప దిమ్మహి లాభ లో
భప్రసక్తిలేని ప్రాజ్ఞునెదుట

అఱవల నక్కజిత్తులకు నాహుతియై తెలుఁగుంబ్రజాళి ది
క్కుఱిచెడి యాఁకటన్ నకనకంబడి మూల్గి నశించు దుర్దశల్
విరిసినవేళ నీతఁడు త్రివిక్రముఁడై సకలాంధ్ర బాంధవ
స్థిరత గడించె నీదృశులజీవనముల్ శతధాకృతార్థముల్

హిమధామ ప్రథమానవంశతిలకం బీ 'రామగోపాలకృ
ష్ణమహేశ' ప్రభు మూళి ముక్తిపుర రాజ్యశ్రీ విభుం డెంత ని
ర్మముఁడై యున్నను మామకీనకవితా మంజూక్తి నేఁ డిట్లు చం
క్రమణంబుల్ పచరింపనోర్చె గుణసక్తంబై నిరాఘాటమై

మతములు వర్గముల్ కులసమాజము లన్న విభేద మీా జగ
ద్ధితునకు నీ యుదాత్తగుణదీప్తున కాదృతిసేయుపట్ల నా
హతమగు టబ్రమా? కువలయాప్తున కెవ్వరు కాన్కవెట్టకుం
ద్రు? తుదకు నూలిపోఁగయిన దోయిట నెత్తక నిల్వనేర్తురా?

నాయకు లధికార సభా
గాయకు లీకర్మయోగి కలిపినబాటన్
బోయినచో సేవావిధిఁ
బాయనిచో మనకు నెన్ని పర్వము లగునో!

పెద్దలతో స్వార్థప్రియ
బుద్ధులతో మనశిరమ్ము బొప్పిలుగట్టెన్
రద్దియొలుంగని పల్లెల
నిద్దఱ కిద్దఱకు నడుమ నెగసెఁ గటారుల్

పిన్నలలో నాయకుఁ డు
త్పన్నుఁడు కావలయు నంధ్రపౌరుమరోచి
శ్ఛన్నుఁడు ధర్మరమా సం
పన్నుఁడు రావలయు జాతి బలపడవలయున్

పదవులు

సోదరా ! విక్రమౌదార్యవేది వగుచు
నీతికిని జాతికిని హితభ్రాతవగుచు
మాతృసేవాపరాయణ త్యాగ్మానదీక్షఁ
గదలుమా వీరముద్రికల్ ఘల్లుమనఁగ

మాకోవ మంత్రి లేఁడని
మా కులమున కూరు పేరు మన్నాయని యు
ద్రేకించు వారి చెల్మికిఁ
బోకుము పాలన్ విసమ్ముఁ బోయకుమన్నా !

మూఁడుకోట్ల ప్రజలు మూఁగిన యింటిలో
మంచి పీఁట లెంతమంది కుండుఁ
జాఁపనున్న వారు నాఁపలా ? సైరణ
చూపువారె కీర్తి కోపువారు

దొడ్డతలఁపు లున్న రెడ్డికైనను మాల
బిడ్డకైన నిమ్ము పెత్తనమ్ము
కులము లింక నిల్వఁగల వటోయీ ! వేరు
పురువు పడియె వాని పరువు సెడియె

కులమువారికెల్లఁ దలపుండ్లు కడిగించి
కూడు వెట్టు మంత్రి కాఁ డెవండుఁ
బదవి కొఱకుఁ బుట్టినది కులతత్త్వ మీ
తంత్ర మరయుమా స్వతంత్రబుద్ధి

మును పాకమంత్రి రాచఱికమున్ గని చుట్టల నాఱువేలమం
దిని గరణాలఁజేసెనని తెల్పుకథల్ నిజమౌనుగాక త
ద్దినములు నేఁడు రావు ప్రగతిప్రియమైన ప్రజాయుగమ్మురా
మనది; ఫలించునే దురభిమానము లిత్తఱి నెంతనిక్కినన్

రాజులేని ప్రొద్దురా యిది – యీ నాఁడు
ప్రెగడ బ్రదుకు నమ్మఁదగని యదుకు;
ఏటిరెయొడ్డుబిడ్డ యీ లేవి దీనిపై
రాగ మూడ్చి కర్మయోగి వగుమ !

రాజులు మంత్రులు మఱి నే
ఱాజోదులు పుట్టరే పరశ్శతములుగా
నీ జగతి వార లందఱుఁ
బూజితులా ? బూఁజువట్టిపోరా ? పలువుర్

ఓజన్ దప్పక యెవఁడు స
మాజాభ్యుదయమునకై శ్రమంపడు నతఁడే
రాజైనను బంటైనను
రాజిల్లుఁ జరిత్రలో జరామృతు లెడయన్

జగమేలిన దుర్యోధనుఁ
బొగడితిమా? సూతునింటి బుడుత వికర్ణుం
దెగడితిమా? వేయేటికి
మొగపీఁటల కావు కీర్తి ముట్టెడి బాటల్

గద్దియ నెక్కఁదగ్గ మొనగాఁ డెపుడున్ జటిచాఁప నుంటయే
పెద్దతికమ్ము; తంత్రములు పెంచిన క్రించులు కొంద ఱెట్టిటో
గద్దియ కెక్కి నిక్కెదరు గాని సమాజము బుఱ్ఱ లేనిదా?
బ్రద్దలుచేసి తీరు నలుప్రక్కలఁ దీర్చిన గాలిమేడలన్

ఫలతృష్ణ లేని సేవలు
వలచినవాఁడే జయించు వసుమతి నెల్లన్
నలఁగి నలఁగి యీ సత్యము
తెలిపెనురా! మును సబర్మతీఋషి మనకున్

నా కేలా రాచటీకము
పాకీపని చాలు నన్న ప్రభు వాతఁడు త
ద్వ్యాకుం దలఁదాల్చి ప్రజా
నీకమ్ములన కూడిగంబు నెఱపుము కుఱ్ఱా!

మకుటములు దక్కలే దని
తికమకపడి దారితప్పి తిరిగెడి తమ్ముల్
సుకపడ రింతయు నకటా!
సికవెంచిన యతి కెవర్తు సేసలువోయున్

మతమేలా కులమేల కల్పితము లీ మర్యాద లీ శాస్త్రముల్
కత లంచుం బ్రవచించి పెత్తనము రాఁగా నాకు నామామకున్
బితకుం బిడ్డకు బావకున్ మఱఁదికిన్ బీఠంబు దెమ్మంచు సి
బ్బితివో నాడినవాఁడొకండ మనకస్పృశ్యుండవాచ్యుండిఁకన్

రా ష్ట్రో ద య ము

పాడిన రాష్ట్రగానములు పాకమునంబడి తెల్గుజాతిలో
వాడిన దీక్షకున్ నవనవత్వము సత్వము సంతరింప రా
పాడిన విఘ్నరాజులకు నన్నలు పిన్నలు ప్రాణవిత్తముల్
సూడిదవెట్ట నేఁడు తలచూపిన వాంధ్రమహాప్రకాశముల్

విత్తునాటిన జొన్న విత్తుల కులమాళి
గురునాథునకు నేటికోళ్లు పల్కి
పాదుకట్టిన తెల్గుబంగారుకొండకు
వెంకటప్పయ కర్తవ్యవిధులు దీర్చి
నీర్వోసి పెంచిన నెఱదాత కాశినా
థునకు భక్తిప్రపత్తులు వెలార్చి
బడలెఱుంగని కాపుగడ కోర్చి నిల్చిన
పానుగంటికి బరాబరు లొసంగి

సాగిసాగిన యీ తెన్గుఁదీఁగచివరఁ
దళుకు లెగఁజిమ్ము విరికి నెత్తావి యైన
పొట్టిరామయ్య కారతిపట్ట వోయి!
తమ్ముఁడా! నూత్న రాష్ట్రావతరణవేళ

రెండుతరాలవీరులు పోరింబోరిగాఁ దలక్రిందులై తప
శ్చండిమ చూపియున్ బడయఁజాలనిసిద్ధి గడించె, నెమ్మలున్
గండలు రక్తవాహినులు గా కసువుల్ బలిపెట్టె నీతఁ; డీ
పండువు సత్యదేవతకుఁ బండువు, పండువురా యహింసకున్

త్యాగధనుల్ తపోనిధు లుదాత్తచరిత్రులు నీకుఁ గూర్చి రీ
భోగము; రాగ వైర పరిభూతమనీషకు దవ్వుదవ్వులన్
సాగుము; నీప్రభుత్వ మొకచల్లనితెమ్మెరయై మహాంధ్ర వ
ర్గాగమమై ప్రమోదకలమాంచితమై నడుచున్ సుభిక్షమై

కకుబంతమ్ములదాఁక నాంధ్రులపతాకల్ ప్రాఁకి పైకొన్న యా
శకముల్ జ్ఞప్తికి వచ్చి యద్యతనరాష్ట్రప్రాప్తివేళా సము
త్సుకతల్ పొంగులువాఱి మై పులకరించున్; విశ్వకల్యాణ ల
బ్ధికి నాత్మోన్నతి కేతదీయమగు నావేశంబు తో డయ్యెడిన్

శాతవాహన సర్వసర్వంసహాపతుల్
వలచి నేర్పిన సాధువర్తనమ్ము
చాళుక్య మేదినీపాలకుల్ గఱపిన
స్వస్థానవేషభాషా రిరక్ష

కాకతీయ క్షమాకాంతసంతానమ్ము
మప్పిపోయిన విక్రమక్రమమ్ము
సాహితీ సంగ్రామ సార్వభౌములు రాయ
లొసఁగిన రసికతామసృణబుద్ధి

వలసినంత పురాతనవైభవమ్ము
కలదు కమనీయసంస్కృతి కలదు నీకు
నడుపఁగదవోయి! విజయఘంటా నినాద
మేదురం బగు త్రోవలో నీదు రథము

మనప్రజ నాల్గుకోట్లపరిమాణము గన్నది; శేముషీబలం
బనవధికంబు; సంతతపయఃపరిపూర్ణ ఝరీపరంపరల్
మననదు; లిన్నియున్ నియతమార్గమునం బయనించునేని యీ
తెనుఁగువసుంధరా సుకృతదీప్తులు నల్గడ నెంతయొప్పునో

'లోకులు దద్దఱిల్లఁగఁ దెలుంగులు దూఁకుడుకాని వాంఛిత
శ్రీకులు గాకమున్నె వివశీకృతులై దిగజాఱుచుంద్రు తా
టాకులమంట వీరిహృదయం' బని పల్కెద రన్యు; లీసడిన్
గూఁకటివేళ్లతో వెడలఁగొట్టక నిద్దురపోకు తమ్ముఁడా!

అది సర్వోదయసారభూత, మది హింసాతీత, మనోన్యన్య సౌ
హృదమూలం, బది సత్యశీల, మది సౌహిత్యంబు, నిత్యంబు, ధీ
సదనుల్ మెచ్చిన గాంధిధర్మ మది, తచ్ఛాయన్ బ్రయాణించుచో
నెదిరింపంగలవాఁడు లేఁ డొకఁడు నిన్నీ విశ్వవిశ్వంబులన్

కాకుళమందు, ధాన్యకటకంబున, రాజమహేంద్రవీటిలో,
నేకశిలాపురాన, విజయేందిరకున్ గుదురైన హంపిలో
నీకు లభించినట్టి మహనీయత నందుము తెల్గుతల్లి! య
స్తోకదయార్ద్రమై కనకదుర్గకటాక్షము నిన్నుఁ జేరఁగన్

* * *

తమ్ముడా! నూత్న రాష్ట్రావతరణ పర్వ
జనిత హర్షానుభూతిలో మునుకలిడుచు
మేలుమేల్! కట్టితే మొగసాలమీఁద
నాంధ్ర లక్ష్మీపతాక, కల్యాణరేఖ

నాఁడల తళ్ళికోట కదనమ్మున వాలిన తెల్గుబావుటా
నేఁడు తళత్తళల్ గురిసె నింగిని; మంగళగీతవాద్యముల్
వాడలవాడలన్ విరియ వచ్చిన దాంధ్రమహస్సు; జాతి కీ
వేడుక సంఘటించిన పవిత్రచరిత్రుల కంజలింపుమా!

ఆంధ్రుఁడెవ్వఁడు? మద్రాసివా? యటంచు
నోరు లేఁకన్ నినుఁ జిన్నపుచ్చరుగదోయి!
తేజములు చింద భారత రాజకీయ
పటమునం దీవు కన్పించు భాగ్యమొదవె

పరుల దయాధర్మమ్ముల
కొఱకు నిరీక్షించు పీడ కొఱవడెనీకున్
దొరవైతివి నేఁ; డిఁక నీ
గరిమకు నవనతికి నీవె కర్తవు సుమ్మా!

రాచఱికమ్ములో ననుచరత్వములో నొక తారతమ్యమున్
జూచుట విస్మరించి నిజసోదర సేవకు నెల్ల ప్రొద్దులున్
వేచు నెవండు మండలవివిక్తత వర్గకులాది భేదముల్
రాచు నెవండు వాఁడుగదరా! ప్రియపుత్త్రుఁడు మాతృభూమికిన్

ప్రజల నధఃకరించి పరిపాలన సేయుట కెట్టి దిట్టయున్
గిజగిజలాడు కాల మిది; కేవల తంత్రము లెల్లవేళలన్
గజిబిజిలేని వైభవముఁ గల్పనసేయవు; సంతత ప్రజా
విజయపతాకవై యనుభవింపఁగదోయి! మహోన్నతస్థితిన్

(మొదటి పది పద్యములు ఆలిండియా రేడియో
విజయవాడవారి సౌజన్యముతో)

విశాలాంధ్రము

ఓరుఁగంటిసీమ యొరియాలు కన్నడు
లఱవ లాఁచికొన్న యాంధ్రభూమి
మధ్యరాష్ట్రమునఁ గుమారిల్లు నీగడ్డ
లేక నీ పతాక లెన్నయగునె?

చాఁప చినిఁగి చినిఁగి చదరైనటుల్ బరం
పురము లేని చెన్నపురము లేని
రాచకొండలేని రాష్ట్రంబ వచ్చె నీ
సొగసె చూచి పొంగి సొగసి పోకు

కమ్మమెట్టోరుఁగల్ తెలంగాణమెల్ల
నీదిరా, గోలకొండ నీపాదురా, త్రి
లింగజగమోయి! కోలారు బెంగుళూరు
సేల మాలూరు వేలూరు చెన్నపురము

లోకవిశ్రుతులౌ మన కాకతీయు
లేలు రాజ్యమురా బస్త; రెటేఁగియుందు
వాంధ్రతాముద్ర పింపిసలాడునిమ్ము
నాగపూరాశ్రితమ్ము 'చాందా' స్థలమ్ము

నడుము కట్టవోయి! నా తమ్ముఁడా! విశా
లాంధ్రమునకు భాగ్య కేంద్రమునకు
నిన్ను బెరసి నడువ నున్నారు సోదరుల్
గోలకొండవారు కోటిమంది

పరులకు లొంగి భంగపడు భారతజాతి స్వతంత్రయై జగ
ద్గురుతవహింపఁగంటిఁ-గనుఁగొంటిని రాష్ట్రముఁ రాక-నాకిఁకన్
గొఱఁతయొకండనిల్చి కలఁగున్ మది; యీసకలాంధ్ర ఖండముల్
బెరసినఁగాని తేఱదది; పెంపిది సూచుముహూర్త మెప్పుడో!

"మా తెలంగాణమును బృథక్కృతసమ్ముఁ
జేయుఁ"డని పల్కువారు నేర్చినదె చదువు
ముగ్గురే నల్గురే యటు మ్రొగ్గి రనుట
కాదు-రావచ్చునా? యిట్టి కటికి మ్రోఁత

చూతును బృహదాంధ్రము - నెవ
రేతంత్రము పన్నినను జయింతును - దెనుఁగుం
గేతనములు చాందా, గుడి
యాతములన్ నాటి నాఁటి నలరింతుఁ జుమా!

ఎల్లలు

కలరు పొలిమేరదొంగలు కలరు తేనె
పూఁతపూసిన కత్తులు నీ తెలుంగు
గడ్డకై యెంద జెందటో చెడ్డవారు
వేచియున్నారు కనుగల్గి కాచుకొమ్ము

తేతలి - కామిరెడ్డి మన తెల్గులపాలి బళారిగడ్డకున్
నేతలు చెట్టసేయఁ దన నెట్టికసీలతనమ్ము తెల్లమౌ
రీతిని జాతికై యవధరించె నుదగ్రతపస్సు - తాదృశ
భ్రాత లపేతకల్మషులు పండిన ప్రన్ననిపంట లమ్మకున్

ఒప్పము - కన్నతల్లి యొడి నుబ్బెడిపాపల నేకెపంచకో
రొప్పుట సైఁప - మా ప్రళయరుద్రుఁ డెదిర్చిన వీరతామెతుల్
విప్ప - మటంచు బొబ్బలిడు వీరుల దొడ్డబసప్పనీఁడు గం
గప్పల రాష్ట్రభక్తి గొనియాడెదఁ బాడెద మేనుపొక్కఁగన్

తెలువుల్ నేర్చిన ద్రావిడుల్ మన ధరిత్రిన్ జత్పురాంతర్గతన్
గల వైదార్తమపల్లెలంచుఁ బొలికేకల్ వైతు; రీ ధర్మమూ
ర్తులహో! చెంగలుపట్టుసేలములనాంధ్రుల్ నిండుకొన్నాళ్లు వం
దలు వేలుంట కదల్పరేమి? తమ సూత్రం బొప్పదా దీనికిన్

గుడిగంటల్ మొరయించి వంటలకు నీకోల్పూచి కాఁపుంబనుల్
వెడబేరమ్ము లొనర్చి వీరిచట జీవింపంగ విచ్చేసి నేఁ
డడియాసంబడి తిన్నయింటి గడకొయ్యల్ లెక్క వెట్టంగఁ బా
ల్పడి రేమందుఁ గృతజ్ఞభావ మది యిప్పాటన్ బ్రవర్తిల్లెడిన్

నేర్పులేని యోర్పునెఱిలేని జాతీయ
దృష్టిలేని మంత్రపుష్టి లేని
తెలుఁగువారి బ్రదుకుఁ దిలకింప నెత్తిపైఁ
గొమ్మువచ్చు వీరి కొవ్వుహెచ్చు

కాకున్నచోఁ దిరుత్తని
మాకండ్రిక యనుచు వీరు మల్లాడుదురా ?
శ్రీ కార్వేటిపురాంధ్ర
క్ష్మాకాంతుల ముద్దుబిడ్డగద యిది కుట్రా ?

ఆ రాజేంద్రుల దానధర్మములు భోగాభోగముం గూర్పరో
చీ రంగమ్మగు నిందు వెల్గు నెవఁడా *చెంగల్వరాయండు తత్
కారుణ్యాంబుధి తెల్గుదేవర కదా ! కాదాడువారల్ చిర
శ్రీ రంజిల్లెడి శాసనచ్ఛటలు వీక్షింపందగున్ దాంతులై

* ఈయనపేరు "సుబ్రహ్మణ్యస్వామి" యనియు

వెనుకటి సుద్దులెల్ల నడివీధినిబెట్టను – మీరు మే మిఁకన్
మనవలె నెయ్యతియ్యముల – మచ్చలు వెచ్చలులేని చూపులన్
మన కొకరచ్చయేల పదిమందికిఁజెప్పఁగలార మోర్మిఁ బా
యని పెదపెద్దలై తమిళులార! కడంగుఁడు పంపిణీలకున్

మీరును మేముఁగన్నడులు మీననులున్ దొలునాళ్లనొక్క సం
సారమునంద యుంట యొక సంతతిగా మనియుంట నిక్క మీ
కూరిమి నెంచి చెట్టునకు గుట్టకు మూరకు బారకున్ వృథా
పోరకుఁడయ్య! రేపు మొగముల్ మొగముల్ తిలకించుకోవలెన్

తడికలుపెట్టి ప్రొయ్యి నొకదానిని బెంచినమాత్ర నన్న త
మ్ముఁడు సెడఁదమ్ముఁడన్న సెడముచ్చటఁజూపునె మీకునూక లె
ద్దడికద కొకలెద్దడి కదా మఱి మాకుఁ బరస్పరాదరం
బడఁగిననాఁడు లగ్గుగలదా మన? కన్నలు! పాఱఁజూడుఁడీ!

దక్షిణాంధ్రులు

పెఱలకుఁ జిక్కి పెల్లుదురపిల్లుచు నెల్లలుత్రొక్కియున్న కొం
దఱు మనయింటిబిడ్డ లొకనాఁటికి గెల్తురుగాని, ద్రావిడుల్
పొరలెడిగడ్డపై నిలిచిపోయిన నల్వదిలక్షలాంధ్ర సో
దరులఁ దలంచినంతన బదాబదలై హృదయమ్ము డస్సెడిన్

తెలుఁగుంగత్తి తళత్తళల్ తమిళధాత్రిన్ ముంచునాఁ, డాంధ్రరా
ట్తిలకమ్ముల్ రఘునాథరాయముఖ పృథ్వీవల్లభుల్ చోళమం
డలమం దాజ్ఞలు పెట్టునాఁడు, జయఘంటాపాణి వెంకన్నకై
తలలో శ్లేషలు చిందునాఁడు మనతాతల్ సాగి రాగడ్డకున్

పొంగుల్వాఱిన గానమాధురుల సొంపుల్ నింపి యచ్చోటనే
శృంగారమ్మును భక్తి నేలిరిగదా క్షేత్రయ్య త్యాగయ్య; లీ
సంగీతమ్మున కంజలించెను సమస్తద్రావిడక్షోణి; యీ
బంగారమ్ముఁ దెలుంగుబిడ్డలె సృజింపంజాలి రవ్వారిగన్

తంజావూరి సరస్వతీభవన మాంధ్రస్వమ్ము, వాణీమణీ
మంజీరధ్వను లొక్కనాఁ డచట సమ్యగ్ఘోరణిం గుల్కె ధీ
మంజూషల్ తెలుఁగుం బొలంతులు కవీమత్తల్లికల్ పల్వు రా
మంజుక్షేత్రమునంద పుట్టిరిసుమా మన్నింపు మాతీర్థమున్

విరిసెఁ దెనుఁగుఁదోఁట సరిక్రొత్తపువ్వుగా
నచట రుచులుచిందు వచనకవిత ;
కలన మునిఁగితేలు తెలుఁగు రాహుత్తుల
కత్తి గంటమైన కాలమందు

రాయలుపోయి తెల్గు కవిరాయలు మిన్నులు సూచువేళ భ
ద్రాయిత బుద్ధులై మధుర తంజపురమ్ముల నేలు నాయకుల్
పాయనిభక్తి నాంధ్రి కులుపాలిడి పాలిడినట్లు జాతికిన్
దీయని కైతలిచ్చి పరితృప్తిఘటించి గడించి రాదృతుల్

గొబ్బురి జగ్గరాజు వెడకుట్రలతో మన రంగరాయలన్
సిబ్బితిమాలిచంప నెడసింగములో యన దక్షిణాంధ్రు లా
గబ్బుదొరన్ వధించి కడఁకన్ బెనుఁగొండ కడాని గద్దెపై
నుబ్బుచు రంగరాట్తనయు నుంచిరి కీర్తి జగాన నుబ్బఁగన్

పదుగురు సూర్వ్యురై పొదలి ప్రన్ననఁగుల్కుచు నీడులేని సం
పదల సుఖించుచున్ బ్రజల మన్ననలందుచు నున్న వీరి కే
కొదవయు లేదుగాని తెనుఁగుంబతి పీడునవస్థ వచ్చె ని
య్యది భరియింపరానిచెడుగై ననుఁబట్టి కలంచు నిచ్చలున్

మన తెల్గుబిడ్డ రామస్వామిరెడ్డి
మననెత్రువింపు కుమారప్రభుండు

లే రిట్టిదొర జగానేరుపుల్ గన్న
వా రిట్టిదొర సాధువర్తన మున్న

దొరలంచు నెల్లజాతులు ముద్దుసేయ
సరిలేని తనివిమై జనము లుప్పొంగఁ

పెద్దప్రెగ్గడరాచపీఁటపై నిలిచి
గద్దఱి మద్రభూఖండమ్ము నేల

మావారు మీరు మా మక్కువల్ మీరు
మావాసి నిల్పిన మగలు మీ రనుచు

మనము పేర్కొనునాఁడు మన రెండుకోట్ల
తనువులు పులకించి తలఁకించునాఁడు

నగుమొగమ్ములతియ్యనల నగు నంచుఁ
దగు నెయ్యములు పంచి ధైర్యమ్ము మెఱసి

మీ తమ్ములమ మేము మిముపీడి తమిళ
జాతిపొత్తునఁ గాఁపు సాగింతు మేము.

చిత్తూరు తిరుతని శ్రీకాళహస్తి
పుత్తూరు కోడూరు ప్రొద్దుటూర్ గండి

కోట కందెనవోలు గుత్తి బళ్లారి
పాటూరు నెల్లూరు పరుచూరు ప్రత్తి

పాడు కార్యమపూఁడి పణిదము కొండ
వీడమరావతి విప్పర్ల పరిమి

గుడివాడ బెజవాడ గొల్లప్రోల్ గురజ
పెడన బందరు కాజ పెయ్యేర్ కొడాలి

యేలూరు రాజమహేంద్రవరమ్ము
సాలూరు మాడ్గుల ఛత్రపురమ్ము

వదలివచ్చిన తెల్గువారల మేము
ప్రిదిలివచ్చిన తెల్గుబిడ్డల మేము

సాయపనేని పచ్చా పూసపాటి
రాయదుర్గము పెమ్మరాజు ముప్పాళ్ల

రావెళ్ల పెమసాని రావూరి మన్నె
కావూరి తుమ్మల కాకర్ల మద్ది

పసుపుపేటి కటారి పరుమారి మువ్వ
మునునూరి దువ్వూరి మున్నగు నుడులు

మాయింటి మీయింటి మైత్రిని జాటు
మా యమ్మ మీ యమ్మ మైత్రిని జాటు

మా యోజ మీ యోజ మైత్రిని జాటు
మా యాత్మ మీ యాత్మ మైత్రిని జాటు

మఱచిపోకుఁడు మమ్ము మా మేలుగీళ్లు
పరువుబన్నాలు మీపాలివ యంచుఁ

దలపోయుఁ డని పల్కఁ దలఁచుచున్నారు
కెలనివారలఁజూచి కిగ్గుచున్నారు

తమ తెనుంగుఁదనమ్ము తగ్గింపకున్నఁ
దమకు లౌకికమాన్యతలు ముట్ట వనుచు

వెనుఁబడుచున్నారు వీరిఁ గాఱించు
వనట నూటాడించు వార లెవ్వారో?

మన పెద్దతలల కీమాటలే క్రొత్త
తెనుఁగేమి టనువారిఁ దెలుచుటే రిత్త

ఏఁటికి నొక్కనాఁడయిన నీ బలఁగంబును బల్కరింప న
చ్చోటికిఁ జేరవోయి! మన చుట్టటికమ్ములు చాటి యాంధ్రతా
వాటిక తిక్కనార్యకృతవాఙ్మయపేటిక విప్పిచెప్పి ము
ప్పూఁటలు విందులంది మనభూమికిఁ గ్రమ్మఱవోయి! తమ్ముఁడా!

అచ్చటి తెల్గుతల్లులకు నంజలిపట్టి నమస్కరించి వా
రిచ్చెడిదీవనల్ వడయు; మిప్పటికిన్ బసివాండ్ర కుగ్గుతో
నచ్చపుఁదెల్గుతేనెలిడు నమ్మలువారు; త దాశ్రయమ్మునన్
నొచ్చియు నొవ్వకున్నది తెనుంగుఁదనమ్ము కవేరజా తటిన్

తనజాతిన్ దనపల్కును
దన సంస్కృతి నుద్ధరించు తగులమువలయున్
విను మన్యుని బాధింపని
"తన" యిది; చేకొమ్ము సముచితం బీ సేవన్

రాచవీడు

పరులకు నంధ్రజాతి ఫలభాగ్య విరోధుల కాత్మశూరతా
గరిమలుచూపి రింతదనుకన్ దెనుఁగుల్; మఱినేఁడు రాచక
క్కుఱితికిలోఁగి కుట్రలఁ దగుల్కొని కుట్రలు చించుకొన్న వి
స్తరి నొనరింతు రేమొ వసుధన్; మొలకెత్తెను దుర్నిమిత్తముల్

ఇది నడిబొడ్డు తెల్గునకు, నిచ్చట నచ్చపుఁ దెల్గునాలుకల్
కదలును, గూడుగుడ్డలకుఁ గందని తావిది, భారతీ మహా
స్పదమిది, సంస్కృతిచ్ఛవు లెసంగినచోటిది - యంచుఁ దేల్చి త
త్పదమున రాచవీడు నిలుపన్ దలపోయ రదేమి సోదరుల్

నగ్నసత్యమెఱుఁగ నటనలు వలయునా
యిరుగుపొరుగు జాతు లేవపడఁగ;
మాకు రాజధాని మాకు మాకని తెల్గు
లింత స్వార్థనిరతి కేల తెగిరొ ?

మనకు సమాత్యుఁడై తెనుఁగుమానిసి యేదెసవాఁడువచ్చినన్
మునిఁగెడిదేమికాని నలుమూలల వారికి నందిపుచ్చుకో
నను వొకయింతలేని గహనాంతర భూమికి రాజధాని ని
చ్చిన జనతాసముద్రమునఁ జిచ్చులు రేఁగక మెచ్చులూరునా!

కోరిక లపమార్గమ్ముల
కూరక పరువెత్తువేళ నుచి తానుచిత
ప్రారంభ విమర్శన కెవఁ
డారాటంపడును? జాతి కాయాసపడున్ ?

ఎవఁ డరికట్టినన్ బ్రజలయీప్సిత మాఱడివోక కల్ల, ధ
ర్మ్మవ తుడకున్ జయించు, ననిరుద్ధము నానుడి, ప్రాక్తనాంధ్రభూ
ధవులకు రడ్డితేఁడుల కుదాత్తచరిత్రులు వాసిరెడ్డిరాట్
ప్రవరుల కాశ్రయం బయినఠావె యగున్ మనరాజధానిగన్

ప్రాణము తెల్గుసీమ కిది, పాయని చుట్టము జాతికిన్, దను
త్రాణము తెన్గుసంహితకు, దైవము పౌరుష మేకమై తెలం
గాణము హత్తునాఁడు నొడిగా నెగడున్ బృహదంధ్రధాత్రి; కీ
నాణెము లేమగున్ బ్రజల నైతికశక్తికి నూర్పు లుండఁగన్

కాకుళమందు ధాన్యకటకమ్మున సహ్యసుతాతటమ్ములన్
జోకలకుం గొటారులగు చోటులనేకద! నైకవర్షముల్
లోకము బాపురే యనఁ దెలుంగుపతాక నటించె – నన్ని నా
కైకడ నిల్చె నాంధ్రభువనేశ్వరి కన్పడవా చరిత్రముల్?

సంక్రాంతివేదన (విజయ)

ఈ నా జీవనయాత్రలోఁ దరలి పోయెన్ బెక్కు సంక్రాంతు లా
యా నాళ్లన్ మధురానుభూతులకు లోనై లోకసంభావ్య న
వ్యానందమ్ముల నేలుకొంటి నిపు డేలా హార్ద్ర రేఖా దరి
ద్రాణత్వమ్ము ఘటిల్లె నాకు; భయ ముత్పాదిల్లె నేలా హృదిన్

పంటలు పండె, గిత్తలును బఱ్ఱెలు గొఱ్ఱెలు బల్మికల్మిమైఁ
గంటికి విందుసేయుఁ, దటకా పడఁదగ్గ ఋణాలు లేవు, వా
ల్గంటియు బిడ్డలున్ సుఖవికస్వరమూర్తులు, మాకరోత్సవం
బింటికివచ్చె, నేఁడు తపియించు నిదేల మదాత్మ భుగ్నమై

నెయ్యము లేక, తియ్యము గణింపక, నిక్కము నొప్పుకోక, రా
కయ్యము పెంచి, జాతిని గకావికలం బడవైచి, దేశమున్
వ్రయ్యలుసేయ నా తెలుఁగువారలు కోఅలుదీటువేళ నే
డయ్యక క్రయ్యఁబాఱ కకటా! యన కెట్లు సహింతు వేడుకల్

రాములిలక్ష్మ్యమైన మదరాసును ద్రోసి, రిసీ! బళారి మా
భూమిది కాదులే యనిరి, పోయిన బ్రహ్మపురమ్ము చేకొనం
బో మని, రింతయేల నడిబొడ్డునఁ దల్లికిఁ బీఁటవెట్ట మా
రాములుపట్టి రన్న; లదిరా! మన సుద్దు లిఁకేమి త్రవ్వెదన్

అటు కఠినోపవాసదహ నాహుతియై తనజాతి కింక సం
కటములు రావటంచు దివిఁగన్న వెలుంగు తెలుంగురాముఁ డీ
కుటిలతఁ జూచి యీచెడు తెగుళ్ళఁ గనుంగొని దుఃఖబాష్పముల్
జొటజొట గాల డీల్పడుచు స్రుక్కుచు వెక్కుచు నెంతపొక్కునో?

పదవుల కారటంపడి సభాపరిగ్రహణ కోర్చి జాతికిం
గొదవల నంటఁగట్టు ననుఁగుం దెనుఁగుం బ్రజలార! సత్యముం
జదువుఁడు, నిత్యమున్ నిలువఁ జాలవు గద్దెలు మేడ మిద్దెలున్
బ్రదికిన నాల్గునాళ్లు గుణభద్రులరై యశము న్గడింపుఁడీ !

నటునివిధాన, గంటకొక నాలుగువేసము లూనువాని కె
ప్పటికిని ముక్తి లేదు, నరపాలునకున్ సనసన్న లెంకకున్
జటిలునకున్ గృహస్థునకుఁ జక్కటి యొక్కటి లేనిచో జగం
బిటికల రువ్వకున్నను సహింప దహో! యని పూలుచల్లఁగన్

అన్న మటన్న బ్రహ్మ, మఖిలాన్నములం దెదియైన నేమి రా
జాన్నమె నాకుఁ బెట్టుమని యాడుదినాలు గతించె, వీనులున్
గన్నులులేని దద్దమలు గా రథునాతను , లావులించుచో
నెన్నఁగలారు ప్రేవులు ; జయింపవు నేఁడు పురాణదంభముల్

అడఁకువ నేర్చుకొందు, మన యర్హత లెట్టి వటన్న చర్చకుం
గడఁగుఁడు, వ్యక్తిలాభమును గాక సమాజశుభమ్ము నీకొనం
దొడఁగుఁడు, ధర్మదేవతకు దోయిలిపట్టుఁడు, లోకమెల్ల మీ
నడవడి ముద్దుసేయ సుగుణమ్ముల కిమ్ములుగండు సోదరుల్ !

పొరపులు పోరులు న్మఱచి, బుద్ధులు శుద్ధియొనర్చి, పూర్వ పుం
గరిమఁ దలంచి, దేశహితకాంక్షల కూపిరివోసి, పాలనా
పరిణతి సంతరించి, ప్రతిభల్ వెదచల్లుచు, జాతివైభవ
స్ఫురణకు వీరగంధములుపూయుఁడు కమ్మఁదనమ్ము నిండఁగన్

పదవికి సిద్ధాంతమ్మును
వదలిన రావృతులగతులు వగ నిడు – నైనన్
బదవిని సిద్ధాంతమునకు
వదలెడి సర్దారు లాంధ్రవసుధకు లేరా ?

క్రొత్త వెలుఁగులు

అబ్బెను రాష్ట్ర మాంధ్రులకు నందు సమస్తవిధా వికాసముల్
ప్రబ్బెనయేని నాఁడు మనభాగములన్ విడఁగొట్టుకొంట కా
గుబ్బుగ నుద్యమింతమని ఘూర్జరముఖ్యులు వేచియుండి రే
సెబ్బరలేనిబాట కెడసెప్పక పొమ్ము యశమ్మునిండఁగన్

మానని మచ్చరాల మనమండలముల్ తెగి తన్నుకొన్నచో
నైనది సంబడంబని కటా! యెకసక్కెములాడ ద్రావిడుల్
పూనిక నున్నవారు మనపోకడయున్ బరిహాస్య మంట స
త్యానకు దవ్వుగాదు శతథా కృషిసల్పఁగదోయి పేర్మికిన్

విడఁదీసి యేలు నేల్బడి
కడునింద్యము; తెల్లవానికన్నిట్టి దటం
చెడపెడ చెడనాడితి మా
పొడ కన్పడరాద తెల్గుపోకడల నీఁకన్

దిట్టతనమున్న నాఁఉడి
పట్టుదలల్ తెలుఁగువారిపాలం బడె నీ
అట్టు సెడదేని రాముని
పుట్టెఁడుత్యాగమ్ము రిత్తపోవును గుఱ్ఱా!

సకలాంధ్రమ్ము వితండవాదముల నీర్ష్యన్ గాఱుఁజీఁకట్ల దం
డకమైపోవుట కోర్వఁజాలక మహిష్ఠస్థైర్యసంపన్న ధా
ర్మికదృష్టిన్ గుణకోటి మ్రోయ నిజమాతృక్షోణికిన్ సౌహృదాం
శుకముల్ క్రొత్తవెలుంగులిచ్చు రఘురామున్ గొల్చి రాణింపుమా

వసవలపు లుజ్జగిల్లని
నిసుఁగుగదా! రాష్ట్ర; మెంతనెఱియున్న నెదో
దోసఁ గుంట తప్ప దిప్పుడు
రుసరుసపాల్గాక మంథరుఁడ వగు మన్నా!

రవరవ లెట్టి వున్న మనరాష్ట్రము రేపు సమస్తభారత
స్తవము గడించినిల్చు మృదుసఖ్యమునన్ సముదారభావ వై
భవమున మంత్రతంత్రపరిపాకమునన్. నిరవద్యసంపదన్
నవనవశేముషీబలమునన్ గమనీయ కళాదరమ్మునన్

అమ్మబొజ్జలోనఁ దొమ్మిదినెల లున్న
నిసుఁగు బ్రదుకె వేయినెలలు దాఁట
నలువదేండ్లు నిల్చి తలచూపినట్టి యీ
పట్టిబ్రదిమి కానకట్ట కలదె?

మగువలు

తెనుఁగుచరిత్రలో నతివతేజము దొడ్డది, జాతిపేర్మికై
మనవనితల్ వెలార్చి రతిమానుషశౌర్యము, త్యాగలక్ష్మికిన్
జననులు తెల్గుజోటులు, ప్రశస్తచరిత్రలు, వారిడెందమున్
దనిపిననాఁడె రాష్ట్రము సదాతనమై హవణిల్లుఁ దమ్ముఁడా!

అటువంగం బిటురంగమెల్లలుగఁ బ్రాజ్యంబైన సామ్రాజ్యము
త్కటధీశక్తి భరించినట్టి మనరుద్రన్ గానరో తెల్గు లు
ద్భటు లీనాఁ డిదియేమిటింత ప్రజలం బాలించుపీఠాల నొ
క్కటియున్ జానల కీయరైరి తగదా *కోటమ్మయీపాటికిన్?

వెలఁదులు తాల్మివీడి కనువిచ్చినచో మగవారిబింకముల్
గెలుచునె? యోటురాజ్యమిది కేవలకాంతలె పూరుషప్రజన్
గెలుతురుసంఖ్యలో, సతులకే కరమెత్తెడిభర్తలెందఱో
కలరు సహోదరుల్ గలరు కన్నసుతుల్ గల రప్పు డేమగున్?

తెగుదాఁక లాగరా దని
మగవార లెఱుంగవలయు మగువలుఁ దామున్
సగము సగమ్మగ రాష్ట్ర
ప్రగతియెడన్ బడలవలయు బ్రదుకులువెలయున్

* (మన శాసనసభా సభ్యురాలు)

విద్యార్థులు

అద్దమునుబోని పోకడ
విద్దియలన్ గలితనమ్ము విరియువిధానన్
బెద్దలు బుడుతలబుద్ధులు
దిద్దనిచో రాష్ట్ర మెట్లు తిరపడుఁ జెపుమా!

బొడ్డూడనిపోఁడు తన
జడ్డంతయు రాజకీయచర్చకు బలిగా
నొడ్డగెడవైన చదువుల
గొడ్డాసల బుఱ్ఱగోఁకికొను నేఁ డిచటన్

ఒప్పనిదారికైనఁ దలయూఁచి పరీక్షల కొగ్గి యెట్టెటో
ముప్పది యంకముల్ వడసి ముంగమురారి ధరించెఁగాని నో
ర్విప్పుట కేమివచ్చు మనపిన్నకు? నన్నలు దుర్వివాదముల్
మప్పి కలార్థి నిట్లు కొఱమాలినవాని నొనర్చి రక్కటా!

రేపు జగమ్మునేలఁగల రేఖలుమీరు, తదీయ నైపుణుల్
చేపడకున్న మీరు వికసింపరు, లెండని, పెత్తనాలపైఁ
జూపిడి రేపవల్ బడలు జోదులు మచ్చులెఱుంగలేని లేఁ
బాపల నూఁపియూఁపి తమ బట్టులఁ జేసి రిఁకేమి సెప్పెదన్

దేశభక్తియన్న తెరదీసి పగటి వే
సాలుకట్టి తందనాలుపాడి
గద్దెవలచు నాయకమ్మన్యు లీ నేలఁ
జెఱచినారు విద్యగఱచువారి

వసుధకెట్టి చెట్టవచ్చినఁ బసివాని
ముట్టరాదు రెచ్చఁగొట్టరాదు
విలువ హెచ్చఁగాక విలయంబ యగుఁగాక
వి త్తనాలసంచి విప్పరాదు

చదువుసన్నగిల్లె సంస్కారమా చెడెఁ
బనికిరాని బిరుసు పాదుకట్టె
వెఱ్ఱిముదిరె నేఁటివిద్యార్థి కేమి కా
నున్నవాఁడొ వీఁడు తెన్నుదప్పి

లక్ష్యసిద్ధాంతములలోని లగ్గు లెగ్గు
తెలుఁగనగుఁ గాని విద్యార్థు లిదియ లోక
తారక మటంచు నొకదానఁ దగిలి తగిలి
పరుగు లిడరాదు దస్త్రముల్ పాఱవైచి.

బానిసమునఁ గ్రుయ్యు భారత మెట్టిటో
ముక్తమయ్యెఁ ద్యాగములు ఫలించి
నెఱయవలయు నిచట నీతి – విజ్ఞాన మీ
పాలికిఁ బిన్నవాంధ్రపూఁట హెచ్చు

అఖిలభారత పరిపాల నార్హమైన
* తెలివికిం జాలఁ డీనాఁడు తెలుఁగువాఁడు
కడకు రాష్ట్రమ్ము సాగించు నొడుపుసైత
మెఱుఁగఁ డెటేఁగిన దొక్కటే విఱుగఁబాటు

సాంకేతిక నైపుణి మన
యంకెకు రానట్టినేర్మియై బెడిసెఁ గదా!
యంకిలిగానని తమిళుల
పొంకము సూచినను సిగ్గుపుట్టద మనకున్

*(ఐ. ఎ. ఎస్. మున్నగు పరీక్షలలో వెనుకబాటు)

వినాయకులు

పాపటదువ్వి చెల్వములు ప్రబ్బిన వల్వలు దాల్చి నాఁడెముం
జూపునలంకృతుల్ దొడిగి జోకలు వాఁకలుగట్టఁ బొల్తు రే
పాపలు వార లక్కరముపట్టని గిట్టని దుర్విదగ్ధు లీ
క్రేవులు రచ్చలెక్కి తలక్రిందుగఁ బత్రికఁ జూడ నవ్వగున్

గడ్డిదిని మేరదప్పిన
వడ్డీలు గడించి కన్నవా రుప్పరిగల్
గుడ్డము లిడ సిరిపొంగొక
గ్రుడ్డితనం బిడ నటించుక్రోఁతులు వీరల్

బావిలోనికప్ప లావంత సంస్కృతి
నెఱుఁగ రైననేమి తెలుగులేని
పొగరు తమకుఁగూర్చు ప్రెగడగా నెగడఁగాఁ
బల్లెపట్ల నేలు ప్రభులు వీరు

పెత్తనములెల్ల వీశే
గుత్తగొనం జూతు రధమగుణవత్త సదా
మెత్తురు మహాత్త దెసకున్
జిత్తము వోసీ రిఁకేమిసెప్పద వీరిన్

అన్నదమ్ముల నెడసేయ నాలుమగల
చివురుఁగాఁపురములఁ దీయఁ దివురుచుందు
రకట ! వీరికి శాంతి ప్రాణాంతకంబు
పండి పైకొన్నపొందికల్ గుండెబరువు

మతములనెత్తి విత్తపరిమాణములన్ వివరించి కోవలన్
వెతకి కులమ్ములం దడవి వీధుల నూరు - సివార్లఁ జూపి దు
ర్మతులగువీరు లోకము సమాయికమున్ గికురించి నాయక
స్థితిని గడించి పల్లియలచెట్టకు నాదరువౌదు రక్కటా !

గ్రామములు భారతీరుచి
ధామము లైనపుడె వీరు తలఁగుట జనతా
క్షేమము లొదవుట రాష్ట్ర
శ్రీ మెఱయుట పొసఁగు మధురజీవిక లెసఁగున్

పేదలు

పేద కడుపుమంట పెరిఁగిన కాలాన
సాదు కంటినీరు సాగినపుడు
కాలుమోపఁగలరె కరటక దమనకుల్
పొంగిపోవఁగలరె పింగళకులు

లక్షలున్నవాని లాలించి లాలించి
బక్కవానిఁ గొంచెపఱచి పఱచి
పోటుమగలు బిళ్లబీటుగాఁ బడిరయా!
యోటురాక నిలువఁ జోటులేక

మేడకు మిద్దెకు గుడిసెకు
నూడలవ్రేలాడుచున్న యుట్టికిఁ గల దీ
నాఁ డోటు; తత్ కృపార్థులు
గూడెమ్ములవారి సేవకుం జనవలయున్

ఓటువలచువార లొక్కరకా కాత్మ
విలసనమ్ము వడయఁ దలఁచువారు
నెల్లవారి పెంపు నీకొన్నవారును
గదలవలయుఁ బేదబ్రతుకు దిద్ద

"ఆత్మవ త్సర్వభూతాని" యన్న పలుకు
మనది "సహనౌభున" క్త్వన్న మినుకు మనది
బోయ కాతిథ్య మిచ్చినపుణ్ణు మనది
శాంతికై మీఁదుకట్టిన జగతి మనది

ఎముకలగూఁడులై బ్రదుకుసీడ్చుట కొల్లక త్రెళ్ళ లేక శో
కములఁ దపించుచున్ సెగలుగ్రక్కు దరిద్రులఁ ద్రోసిపుచ్చు కా
లము చనె విప్లవాగ్ని దెసలన్ గబళింపకముందె యందలా
లమరినవారు మేల్కొని యహంకృతి నుజ్జనసేఁత లగ్గగున్

'నేను' విడిచి 'మనము'పై నిచ్చనిడని చో
దేశ మెక్కరాదు లేశమేని
క్రొత్తకఱద గాదు ముత్తాతలే యిది
సెప్పినారు కన్నువిప్పినారు.

చదువులేక గ్రుడ్డిబ్రదు కీడ్చు మానిసి
మందులేక రుజలఁ గుందుపేద
కూడులేక రాలువాఁ డున్నగడ్డకు
శాంతిలేదు జీవకాంతి రాదు

సో మెఱుఁగక బా మరయక
వేమఱు చెమరోడ్చువారు వెడపొట్టలతో
నేమహి నుందురు తన్మహి
సోమించుట కల్ల నిత్యశోభావృతమై

ఆఁకొన్న పండితుని గతి
ప్రాకెన్నలు చుల్కఁజేయు పామరుచందం
బీకొన్న రాష్ట్ర మేటికి
లేకున్నఁ గొఱంత లేవి లేచున్ వేఁచున్

తెగఁదిని తెగుళ్ళఁబడి మూ
లుగువారున్ మెతుకులేక లోచెడి చెడి నీ
లుగువారున్ మనకంటికి
నగపడరా దాంధ్రరాష్ట్ర మపుడే నిలుచున్

సోలుచుఁ గూలికి నేగిన
మాలెత పొలమందె గొబ్బిమండల నడుమన్
బాలకుని గనియె నతఁడీ
నేలకుఁ బిడుగో? వచింపు నిక్కపు నిసుఁగో?

నెలలు నిండి రొప్పునెలఁతను వరికోఁత
కంపు రాజ్య మెట్లు పెంపు వడయు
మాట లేల మన సమాజవ్యవస్థలో
మార్పువలయు దిద్దితీర్పువలయు

సంపన్నులు తమ బంగరు
గంపలకుం దాము ధర్మకర్తల యని భా
వింపవలయుఁ బేదలసిరి
పెంపవలయుఁ ద్రుంపవలయుఁ బిసిడితనమ్మున్

తనివి నతకరింపఁ దగుకల్మి పిసినారి
తనము నతకరింపఁ దగిన లేమి
లేమి నిక్క; "మానులే" యనుచున్ నరుఁ
డిచట దారిఁదప్పు నెంతవెడఁగొ

ఉన్నవారు తెల్వియున్నవారై సక
లోదయమ్ము దెసకు నొగ్గరేని
లేనివారు తాల్మిలేనివారై విజృం
భింపఁగలరు కట్లు త్రెంపఁగలరు

గజగజతో నెడచిక్కని
గజిబిజితోఁ బ్రాపులేని కాఁపురములతో
గిజగిజలాడిన ప్రజలే
నిజమైన జగచ్చరిత్ర నిర్మింతు రయా!

నరుఁడు తెచ్చిపెట్టినది గాన లేవడి
యతని కణఁపరాని దగుట యరిది
యిది యెటింగి సిరుల నేలుదొరల్ పేద
లెదురకుండు మేర నొదుఁగవలయు

భూదానయజ్ఞ మని * గురు
పాదులు దేశాలుపట్టి బడలుట విలయాం
భోదము గర్జింపమికే
పాదులుచెడి సంఘ మార్తిపడకుండుటకే

* పూజ్య వినోబా

తెనుఁగు తీపి

తల్లి బాసతీపి తగులని మానిసి
దేశికవితనిగ్గు తెలియనతఁడు
జాతిరుచులు కానఁజాలని యంబేద
కాఁడు కాఁడు నాయఁకరము వడయ

నన్నయసూక్తి తిక్కన యనర్గళశిల్పము సార్వభౌమ పో
తన్నలశయ్య సూరనమహాకవికల్పన మాదరింపలే
రన్నలు; లాఁతిబాసలకు నంజలిపట్టెద రీవిపత్తి పో
కున్నఁ దెనుంగురాష్ట్రమున కున్నతియున్ గతియున్ హుళిక్కి రా!

అఱవము కన్నడమ్ము మళయాళముసంస్కృతమాంధ్ర పండితుల్
కఱచుట లెస్సయన్న నది కాదన రెవ్వ; రిదేమిసూత్రమో
యెఱుఁగఁ దెలుంగుసెప్పుటకు నింగిలిపీసున వ్రేలువెట్టుట
క్కఱయఁట నన్నచిన్నయల గాదిలిచుట్టలె కీట్సురెన్నులున్

ఉత్తమకావ్యసృష్టి నభియుక్తుల మెప్పులువొంది జాతికై
నెత్తురుధారవోయు కవినీరజగర్భులతీరుపై సదా
చిత్తమునిల్పి వారు వికసించుట యాత్మవికాస మన్న లో
కోత్తరధర్మమున్ బ్రెగడయున్ బ్రజయున్ దలఁదాల్చుటొప్పగున్

పట్టములేనివాని ప్రతిభాచతురత్వము లెంత మింటికిన్
వొట్టిననేమి వాని నొకదూలముఁగాఁ దలపోఁత లెల్లవా
ర్పెట్టినభిక్ష ; వచ్చినపరీక్షలకా వెలజాతె వీనికే
బొట్టిడిరేని జాతి చెడిపోవును దుర్బలధీవిశిష్టమై

జాతికిజీవగఱ్ఱలు ప్రజాహృదయమ్ములు నిర్వ్యళీక రే
ఖాతతముల్ సహేతురచనాంచితముల్ పరిశుద్ధభారతీ
కేతువు లైనకబ్బములకే ప్రసవమ్ములుచల్లు, మన్యముల్
నీతలక్రింద ద్రింఢులయి నిల్చుటకున్ దగవోయి తమ్ముఁడా !

పలుకులలో సమాసమున భావపథమ్మున నన్వయమ్మునన్
దెలుఁగుఁదనమ్ము క్రమ్ముకొనఁ దిక్కన సూరన వెంకనాదికుల్
మలచినబాటలో నడుచు మంజులశిల్ప పరిష్కృతుల్ కృతుల్
పొలుపు గడించుచున్ రసికభోగ్యములై రవళించు నిచ్చలున్

తెనుఁగుమఱుంగెఱుంగుటకుఁ దెన్గుమెఱుంగుఁహారంగు గంటకు
న్దెనుఁగునెడంద చాటుటకుఁ దెన్గునకైతలు వెల్వరింతకున్
మన యెకసక్కెముల్ వడయు మాలల కాఁపులతోడి చెల్మిలో
మునుఁగుట లెస్స; యీనుడికి మూదలయైరి నియోగికైసరుల్

చిన పెద రాచకార్యములు జీవిక తోట నియోగి చెంగటన్
మనవులవారు దస్త్రముల మూడల మోసెడివారు వారలై
దినముదినమ్ము ప్రబ్బి నునుఁదెల్గులు పల్కుచునుంట కుబ్బి తి
య్యనికవితల్ రచించి నుతులందిరి ప్రెగ్గడ లగ్గలమ్ముగన్

ప్రెగ్గడజాతి కప్పువడెఁ బెద్దయుఁ దెల్గుజగమ్ము, వన్నియల్
కగ్గని జిల్గుఁదెల్గునుడికారపు సొంపులపెంపులన్ నెఱా
పగ్గెలు చింద నాంధ్రి కులుపా లిడి మే లొడఁగూర్చి నారిలోఁ
ముగ్గుర కిద్దఱై బిరుదుమోసిరి యీసిరిగన్నకైసరుల్

ఒక తిక్కన సాలఁడె యీ
సకలాంధ్రమునకును జీవసంపద నొసఁగన్
వికసించినట్టి తప మి
ట్టి కొడుకుగా నవతరించె నటే! కొమ్మనకున్

కొమ్మనా! నిను మెచ్చుటన్ దనియ నీకుంగూర్చునిల్లాలి నా
యమ్మం గొల్చెదనన్నమాంబను దెనుంగాటాడుగుంటూరిలోఁ
గమ్మంగాఁపుర మూని యీ వెలఁది యీ కన్నయ్య పెన్నాఁకటిన్
జిమ్మన్ బొమ్మిడునాఁడె చేఁపినదిరా! చిన్నారి తెల్గుంబసల్

ఒగుడయి కుందు నాఁటినుడి కూటటసెప్పి మహాకవిత్వదీ
క్ష గొని పదేనుపర్వములు సాత్యవతేయకృతిన్ దెలుంగుపెం
పు గునియఁ బల్కినట్టి కృతపుణ్యుని తిక్కనపుట్టుగడ్డయా
నగరము గుంటపీడు తొలునాళులఁ బట్టినసోము లెట్టివో

కూఁకటిసొంపులన్ బెరుఁగు కొట్టరుతిక్కన కృష్ణగట్టునన్
దూఁకుచు మేనమామలు కుదుర్కొని వెగ్గలెడి వెల్లటూరఁదా
టాకులమీఁద వ్రాసికొనె నక్కరముల్ పదముల్; తదుర్వి నన్
సాఁకినకాణయాచిసరస న్గల దంటకు మేనుపొంగెడిన్

తనదెస దండనాథుఁడయి తన్ను గదించిన కొమ్మమంత్రికిన్
దనయుఁడు తిక్కనార్యుఁ డుపధావరిశుద్ధ చరిత్రుఁ డోట న
మ్మనుమవిభుం డెఱింగి బతిమాలి మహామతి నీతనిన్ నిజ
ప్రణిధి ఫలింప నిల్పుకొనెఁ బజ్జల నుజ్జ్వలకీర్తి దక్కఁగన్.

కొటటిపాటిరెడ్డి గుంటూరి ప్రెగ్గడ
యేటుకూరి కాఁపు పాటిమాల
గారపాటి కమ్మవారినెన్నుడి కవి
బ్రహ్మనోట మొరసె భారతముగ

తోఁచినతావు, దేశికులతో శ్రుతిశాస్త్ర పురాణకావ్యముల్
లోఁచినతావు, తెల్గునుడిలోఁతులు సూచినతావు, జవ్వనం
బాఁచినతావు, గర్తపుర మైనను గొమ్మనపట్టి గంటమున్
సాఁచినతావు మన్మనృపసత్తమునోలగ; మేమి సెప్పుదున్

చుక్కలమేలుముల్ గననిచోటులు, భానుమయూఖమాలికా
రుక్కులు సోఁకి వెల్గుట యెఱుంగనితావులు నుండుఁగాక స
మ్యక్కవితానిరూఢము, సమంచితధర్మరమాశ్రయమ్ము మా
తిక్కనభారతమ్ము నినదింపని తెల్గుపొలమ్ము లేదురా!

"తిక్కనకంటె మిక్కిలినదిట్టను మత్కృతు లొండురెండుగన్
లెక్కకునంద వొక్కదెస నిల్పితినా పెనువామి లేచు; నా
యుక్కన కెవ్వఁడడ్డ" మని హుంకృతిసేయుమగండు తాల్మికిన్
దక్కి గణించుటొప్పుఁ గవితన్ దనదానిఁ బఠించునాల్కలన్

తిక్కనముద్దుపట్టి సుకృతిప్రవరుం డగు కొమ్మమంత్రికిన్
దక్కినకూఁతు నాంధ్రవనితాజనతామణిఁ జిట్టమాంబికన్
మక్కువఁ బెండ్లియైన బలుమానిసి యల్లడమంత్రి కృష్ణతెన్
దిక్కున వెల్గు "రావెల"కు దేవర గర్వపు రాదవిష్ఠకున్

పెన్నగట్టునఁ దాఁ గుదుర్కొన్న నేమి
చుట్టుపక్కాలు గుంటూరిఁ జుట్టియుంటఁ
గొమ్మనామాత్యుఁ డిట్లు వీయమ్మునెఱపె
నైనసంబంధ మెవరు పోనాడుకొంద్రు ?

తిక్కనమన్మరాలికి సతీహిత కయ్యలమంత్రి పుట్టి ధీ
చిక్కణుఁడై వదాన్యకులశేఖరుఁ డయ్యె; నతండ తత్త్వపుం
జిక్కులు విప్పినట్టికవి సింగనకుం బిత; సోమయాజినె
త్రిక్కవిపాల నుంట నితఁ డేలె నుదాత్తకవిత్వయోగమున్

నాఁడున్ నేఁడును దెల్గుజాతి కొకవిన్నాణమ్ము సంధించి పై
దోడుల్ సూడిదవెట్ట గర్తపుర ముద్ద్యోతించు నల్వంకలన్;
ప్రోడల్ దాతలు ప్రెగ్గడల్ కవులు వీరుల్ మేదినీచంద్రమ
శ్చూడుల్ పుట్టినసీమరా యిది యశశ్శోభానివాసమ్మురా

ఎక్కడివాఁడు నన్నెకవి యెఱ్ఱనకొల్వొది సార్వభౌముఁ డే
దిక్కునఁ దోఁచె వాఙ్మయయుధిష్ఠిరుఁడై తగు భట్టుమూర్తి స
మ్యక్కవితాప్రవీణపదమాన్యులు సూరన రామకృష్ణు లే
చక్కి జనించి రీసకలసంపదకున్ గని గర్తభూమిరా

ఎలకూచిపండితుఁ డహో
బలుఁ డప్పకవీంద్రుఁ డాంధ్రభా షాకృతి కా
నలువెట్టినదిట్ట లిటన్
బొలిచిరిరా యిచటిగాడుపులు పీల్చిరిరా

అచ్చపుఁదెన్గుఁబల్కు దెస నాదటపుట్టినవారు కొన్ని నా
ళ్లిచ్చటనుంట లెస్స; వెడయేసలవాసనపొత్తులేని తె
న్గెచ్చటికేగినన్ గులుకు నిమ్మహిఁ; గమ్మఁదెలుంగుమల్లియల్
విచ్చినతోఁటరా యిది సవిత్రికి నున్మగఱాలపీఁటరా

మున్నటితిక్కనాదికవిముఖ్యు లొసంగినవాసి నిల్పఁగాఁ
గన్నిడి కబ్బముల్ నుడువుకై సరు లీసడిసన్నసీమ నీ
పున్నెపునేల మాదృశులు పొల్తురు నేఁడు; తెలుంగుబాస కీ
యన్నలు సేయు నూడిగము లచ్చము లగ్గలముల్ నెఱాసరుల్

తెలుఁగును విస్మరించి యిది తెల్గనిపల్కుచు బుంగపోఁత వో
సినగతి సంస్కృతమ్ము పడఁజిమ్మెద రేమి కవీంద్రు లక్కటా!
మనజనమెల్ల మేఘమును మాఘము నేర్చునె? నేర్వనేల? రా
జనములు మూల్గుచుండఁ జెయిసాఁచుట యేటికి వెల్వడాలకున్

పల్లెకుఁ బట్టణమ్మునకుఁ బ్రాఁకినవంచు నిలింపవాక్కులన్
బెల్లుగవాడి తెల్గుమఱపించుట దోసము; తెల్గువానికిన్
దెల్లముగాని తెల్గయినఁ దెల్గుకవిత్వము సెప్పువాఁడు కో
కొల్లగ వాడుటొప్పుఁ బ్రజకున్ హితమౌ నది సొంతకల్మియై

ఇంచుకసందుఁ జూచి తలయెత్తిన క్రొత్తమతమ్ముతోఁ బ్రవే
శించెను సంస్కృతంబు మన సీమకు సత్తులుచిత్తు లెన్నుచున్
మంచిదటంచు నాదికవి మక్కువసూపి తదీయవాణిలో
ముంచెను దెల్గుభారతము మోసినదయ్యది పల్లెపల్లెలన్

నన్నయ తెల్గుభారతి కొనర్చినసేవకు నంజలింతుఁ గా
ర్కొన్న మొగుళ్ళఁ జీల్చి తెలుఁగుంజదలింట నతండ మున్నుగాఁ
బ్రన్ననిదివ్యపెట్టె నది పల్మఱుమెచ్చెదఁగాని తెల్గుపైఁ
గన్నిడలేకపోయె నిది కాలమహత్త్వమొ? తత్త్వభేదమో?

ఎఱుఁగనిపల్కుగాదు తెలుఁ గీకవిమౌళికి; సోమయాజులన్
మఱచువిధానఁ దాఁ దెనుఁగుమాటలతేట లొకొక్కతావునం
బఱపెను; గాని తెన్గులకుఁ బల్కెడికైతల నెంతసంస్కృతం
బురలిననేమి యన్న తెఱఁ గొక్కటినేర్చె నిదెంతపాడియో?

డు ము వు లు సేర్చినంతన పుటుక్కున ముక్కలుగిల్లినంతనే
సమకుఱునా తెనుంగుసిరి సంస్కృతవాణికిఁ? బాణినీయ సూ
త్రములకుఁ దెల్గుకబ్బము లుదాహరణమ్ములె? తెన్గునెత్తు రీ
క్రమమున కోర్చునా? యుడికి గంతులువేయక నిబ్బరించునా?

గీర్వాణోక్తిమహత్త యే నెఱుఁగుదున్ గృత్స్నావనీభాషలన్
సర్వాంగీణసమృద్ధిగన్నుడి నా శంకింప నీపల్కు; నం
తర్వాణుల్ కవితాసుధాబ్ధులు ప్రచేతస్తోకముఖ్యుల్ కలా
పర్వానందవిధాత లందుఁగల రప్పా! కాళిదా సల్పుఁడా?

చక్కనికైతఁ బేర్వడిన సంస్కృతవాఙ్మయమున్ బఠించి ధీ
రుక్కులఁ బొందవచ్చు నెవరున్ దెగనాడరు దీని; కమ్మహా
వాక్కులసారమున్ దెలుఁగువారికిఁ దెల్గులుసెప్పునప్పు డీ
టిక్కులుసెల్లునా? గొనబుఁదెన్గున కందనిసొంపు లుండునా?

ఏనువేఱు తెలుఁగుమానిసివే అను
వాఁడు సొచ్చెఁ దెనుఁగువాడలోని
కతఁడు పొంచిపొంచి యందాలవెల్లి నా
తెలుఁగుతల్లి వెలఁదివెలుఁగు డించె

నీరము సూప మంచనక నీరని ప్రప్పని కూడువెట్టు చి
న్నారి వచించునేని సహనమ్మును వీడి "తుథూ నిషిద్ధ మా
హారముపొమ్ము నీకుఁదెలుఁగంటు తగుల్కొనెమున్గు"మంచు న
న్నారఁటకొందఱంధ్రులోకనాఁ; డిపుడున్గలరేమొ తాదృశుల్

మగఁడని పెండ్లమంచనిన మన్ననపోయెను భర్త, భార్య నాఁ
దగునని రుల్వకంబె నుపదానము తెల్లమియయ్యెఁ దియ్యముల్
మగుడుటఁబెద్దకుం బృధువుమాతృకయయ్యెఁ దెనుంగుబాసలో
సగము నశించెఁ దక్కినది చచ్చియుఁ జావనిదై వగర్చెడిన్

చావనితెల్గు పల్లెలకుఁ జాగినచో వినిపించు గంజికిన్
ద్రోవలులేక విద్యలనుదోఁగక నాగరకత్వ మింతయుం
బూవనితావులం బెరుఁగుపూపలు, పెద్దలు, తాత, లవ్వలున్
గావలియుంద్రుదాని కదికావలెఁ గైతకువెల్గు లీవలెన్

"దీపము-సంస్కృతోక్తి, యది తెల్గున కార్యులతోడవచ్చెఁ ద
ద్రూపమునుండి దివ్వెయనురూ పుదయించెఁ దదర్థ మిచ్చుటం
జూపెడి తెల్గులేమి మనచుట్టలు పూర్వులు దివ్యలేని క్రీఁ
గాఁపుర మోపియుం" డ్రని యొకండనన నప్పయ చూపెఁదిల్లికన్

అవ్వలబాస పండితుల కర్థముగాఁ దలతిక్కయజ్వ యా
మవ్వపుఁదెల్గు నేర్చెఁ గవిమండనుఁ డాతనికిఁ బ్రోత్తముట్టుతో
నివ్వెఱపాటుసెందిన మనీషుల కెవ్వరుకన్నువిప్పి రా
యవ్వలుకారె వారికడ నంజలిపట్టి శిరమ్మువంపుమా !

వఱువాత నేగి యూఱట
మెఱవడి గోరాలు తీసె మేఁగూలి యటం
చెఱుకులు మెఱకులు వల్కెద
రెఱుఁగరు పండితులు కవుల యిట్టి తెలుంగుల్

మొదట నిలింపవాణి తన ముక్కుడితోత్తు నొనర్చె నవ్వలన్
గదిమెను గోరి ఖిల్జి సరకారునుడుల్ కడలేనిజంకెలన్
బదపడి యింగిలీసు మనపాపఫలమ్ముగ వచ్చి రెచ్చి యె
ల్లిదమును జేసె హింది యదలించెడి నేఁడు తెలుంగునక్కటా!

ఆనాఁటికి నీ నాఁటికి
నానుడికిం దప్పదయ్యె నవఁత; భరింపం
గానిది యీనెగు లస్మత్
ప్రాణమ్మునుబోని పల్కుబ్రదుకి ట్లగునే !

తెనుఁగునఁ దీపిసూపినకృతిం గని నివ్వెఱపోయి మాయురే
మనపలుకా యిదంచు ననుమానమునంబడి కాదు కాదు పొ
మ్మని పరిహాసముల్ వలుకునయ్యలు నేఁడు తెలుంగుగడ్డలోఁ
గనఁబడుచుం డ్రిసీ! కొలఁదిగా ననఁజెల్లదు పల్వురుండఁగన్

అఱవల నిందుమెత్తుఁ బొరుగమ్మలువండిన పుల్లగూరపై
మరులిడి లొట్టవేయు నవమార్గము నొల్లదు వారినాల్క యీ
కఱ వొకతెల్గుమానిసి మొగంబుననే తలయెత్తె బాసనే
చెఱుచుటకాదు వీరు తమచిన్నెల నన్నిటిఁ ద్రోసి రక్కటా!

తెలుఁగుఁదనమ్ము పైకొనినతీరులు కన్పడువ్రాయసమ్ములే
తల, వల – నాఁటినుండి బుడుతల్ చదువందగు నిందు; నిట్టివా
కలిమికి నేలనేలునధికారులు పూనవలెన్ బ్రభుత్వ మీ
మెలఁకువనుండున ట్లనునిమేషము దేశము చూచుకోవలెన్

నిజమైన తెలుఁగు కఱవై
గజిబిజిబాసలు నటించు కైతలదెసకున్
బ్రజ లిఁక నేగంజెల్లదు
గిజగిజ లాడింపవలయుఁ గింగిరికవులన్

ఊరికి నొక్కలెంకవలయున్ దెలుఁగమ్మ; కతండు నిచ్చలున్
సూరెలవారి నోటిదెసఁ జూపిడి పీనిడి నానుడుల్ చమ
త్కారములూరు పల్కుబయకారము లెప్పటి వడ్డ పట్టి బం
డారము నేర్పరింపవలె డస్సినబాసకు బల్మిఁ దేవలెన్

ఏలపాటలు సుద్దులు జోలపాట
లేటిపాటలు తుమ్మెదపాట లచటి
తెలుఁగుఁదోఁటలు - వాని మేల్వలపులేని
బాస దయ్యాలబాస రాకాసిబాస

బాసచెడనేని కవితా
వాసనచెడు నాత్మధర్మవత్సలత సెడున్
వేసముచెడు రోసముచెడు
మీసముచెడు నెట్టియెట్టిమెఱుఁగైనఁ జెడున్

అచ్చపుఁదెల్గునం బలుకు టర్హము నాకు; నదైనఁ దెల్గువాఁ
డుచ్చునఁబడ్డరీతి జడియున్ బెడియున్; గథ యిట్టులైన నా
నొచ్చుట కేమిలగ్గని తెనుంగు కడల్కొనునట్లు లాఁతి ప
ల్కచ్చుటనచ్చుటన్ మొరయునట్లు రచింతుఁ గృతుల్ జగద్ధితల్

వారక తెల్గునాఁటఁ బదివందల యేఁడులనుండి నిండి వి
ప్పారిన సంస్కృతంపునుడి యంతలనింతలఁ దగ్గ దస్మదా
చారమునూఁది తెల్గుకవి సాగినచో నయిదార్త్రరాల కీ
భారముతూలి తెల్గులకుఁ బ్రన్నని తెన్గుపసల్ వశంపడున్

ఆకుల మీఁకులం బనక యన్నికులమ్ముల తెల్గువారికిన్
వేకువనుండి లౌకికపువెంపరలాట యొకండె చొక్కపుం
బోకడయాట నేఁడు గుడిపొట్టకు మాలయు వచ్చుచుంట నా
జూకుఁదెలుంగు లెల్లరకుఁ జొప్పడవచ్చు నిఁకన్ సజీవముల్

తెలుఁగువాని కైత దేశదేశాలకు
నోజబంతి యగుచు విజ్జుఁగాక
ప్రాజ్ఞుఁడై కలాతపస్వియై విశ్వసా
హిత్యరాజ్య మాంధ్రుఁ డేలుఁగాక !

వా డు క బా స

నీమల నేగుపట్ల మనవీనుల కెక్కినపల్కు లన్నియున్
సాము లటంచుఁ బద్యకృతి సర్గ మనర్థమటంచు - నొండె - యు
త్త్యాదులనిల్పు రిత్తపని యంచుఁ గడున్ రగడల్ పొనర్చు దు
ర్వాదుల కొక్కదండ మిడి వారలనేరమికై తపింపుమా!

బడిఁగలపిల్లవాండ్రు పరభాషలపై గుఱినిల్పినట్లు క
న్నిడరు తెలుంగుపట్ల; నిదియే మనుడున్ మనబాసకై 'వెతల్
పడవలెనా యటండ్రు; పలుభంగుల మ్రోసెడి తల్లిబాసలో
మడుఁగగురూపు దేల్చు టన మాటలె? కుఱ్ఱ లెఱుంగ రింతయున్

వాడుకబల్కి "మీ రలసివచ్చి" రటం చొకనాఁడు పల్కితిన్
బ్రోడలు చెళ్ళపిళ్ళకవిభూపులు "గెల్వఁడు గెల్చిరే" నటం
చాడిరి, నేర్చి నేర్చి యిటు లైతిమి మే; మిది దేశభాషలో
మూడునవస్థ; కానఁ గనుమూయక యుంట శుభమ్ముపొమ్మిటన్

నాలుక కొక్కమైఁ దెలుఁగునాఁట నుడుల్ రవళించుఁజాలునున్
మూలయు లేని యీ తెలుఁగుముక్కలు వాఙ్మయవీధి కెక్కినన్
మే లదియేమి ? నల్దెసల మేరలువెట్టిన కావ్యభావపై
ఱాలను రువ్వఁజెల్ల దిది రాచఱికం బగునోటు ? తమ్ముఁడా !

రాచఱికమ్మునందుఁ బ్రభురాజ్యము లేచు నసిప్రభుత్వముల్
లేచును గాఁపుపెత్తనము లేచును బీదలపాలియేల్బడుల్
లేచు నొకొక్కవేళ; నిటులే కృతిరూపున మార్పుపుట్టుచో
లో చెడిపోవుఁ గాని కడలుంబలె సాహితి పొంగనేర్చునే ?

నన్నయ తిక్కనాదికవినాథులు వాడుకబాసలోఁ గృతుల్
పన్నిన వాని నిప్డు పెఱబాసలకబ్బము లంట తప్ప దా
తెన్నులు నేఁడు లేవు పలుతీరుల మాఱెను మాఱు నిల్లె రే
పు న్నిజ మిచ్చటం బలుకుపూఁటలు చెక్కనశాసనచ్ఛటల్

నన్నయకైత లప్పటిజనమ్మునకున్ గవితిక్కనార్యు వా
కొన్నది నాఁటితెల్గుప్రజకున్ బలిమై కడచన్న నీకు నా
కున్నది యేమి సెప్పు? మది యొప్పరికించుట కల్పభాగ్యమా!
పున్నెము పండి పండి మనభూమి కవిత్రయమున్ గడించెరా!

కావున బాసపట్ల నొకకట్టడ తప్పదు; ప్రొద్దువ్రాలినన్
దేవురుగొట్టులా కథలఁ దెల్పెడిపత్రిక లెట్లు వోయినన్
బోవఁగవచ్చు; దీన మనపుట్టి మునుంగదు కుఱ్ఱవాండ్రకున్
దీవరపాటు హెచ్చయినఁ దేఱి మథింతురుగాక సత్యమున్

ఇంతికి నంపచందముల నింతకొఅంతయు లేదు, రత్నపుం
గాంతులసొమ్ము లున్నవి, జగావలువల్ గల, వైన నేమి ధీ
మంతులు మెచ్చుశీల మణుమాత్రయు లే; దిఁక నాకె యేల? సి
ద్ధాంతము లుజ్జగించి కృతి యన్నది తాదృశయా తెలుంగుమా!

వాడుక బాస కారతులు వట్టినవారలలోఁ దెలుంగు వా
ప్రోఢతనమ్ము పొంటె నలపుల్ సయిరించినదిట్ట లెందఱో
చూడుము లెక్క ; నక్క తనచూఱల కందని ద్రాక్షపండ్ల నో
నాడినగాథ నీ వెఱుఁగవా ? తగవా ? యిటులాట తమ్ముఁడా!

పిలిచి బజారునన్ నిలువఁబెట్టి సవాలొనరించి "యేది మీ
తెలివి ? యలంతిగద్యమును దిన్నని తెల్గున వ్రాయుఁ" డంచు జ
గ్గులు పెడఁ దెల్గుబత్రికలఁ గూర్చు వలంతుల నిగ్గఁదీసినన్
వెలవెలఁబోని గుండెగల వీరులు నూటికి నల్గురుందురా ?

కట్టడలేని లేకినుడి గ్రామ్యము పెక్కుర కర్థమై నెఱా
చుట్టముగా రుచించు నని సుద్దులు ఫల్కెద రీప్రబుద్ధు ; లీ
చట్టము నూఁది వేఁకిఁబడి జాతినరోగికి నూనెగారెలం
బెట్టిన మెక్కఁడా ? తినినపిమ్మట నక్కలగడ్డ కెక్కఁడా ?

వారికి నింగిలీసునుడి వచ్చిన వచ్చునుగాక! దానఁ జే
కూరునె తెల్గుపైఁ జనవు? కూడని పెత్తనమేల? యాసకున్
మేరలు లేవె? బాస కిది మేలగునా? యగునేని "యాంగ్లపుం
దీరులు మార్పుఁ" డన్న వెనుదీసెద రేల బియేలు? తమ్ముఁడా!

పెఱనుడి కింగులీసునకుఁ బెట్టిన యూఱటచిన్నె సైతముం
జెఱుపరు, తల్లిబాస నిటు చిందఱవందఱపాలు సేతఁకున్
వెఱపడ; రైనవారలకు విస్తరివేయుట, కానివారికిన్
గరగరమైన క్రొంబసిఁడికంచముపెట్టుట యెట్లు సైతురో?

ఓపికయున్నవాఁడు తగునొజ్జలఁ గొల్చి సహస్రభాషలన్
నైపుణిఁ బొందవచ్చు నది నాగరకత్వమయౌను; గాని తా
రేపవలుం బ్రయాసము భరించి వరించి నిజోక్తిపైఁ గడుం
జూపిడి తద్విశిష్టతకుఁ జోటయినప్పుడ రాణకున్ దగున్

ఇంపున కింపు కంచుఁ జదివిచ్చె నటంచు మహాకవుల్ ప్రయో
గింపఁగవచ్చుఁ గక్కుఱితికిన్ బొరపాటునకున్ విధేయులై
కొంపలుగూల వింతన, దిగుల్పడ దాంధ్రి, "వాహ" శ్లటం చిసీ!
దుంపకు ముప్పుదెచ్చుపని దోసము పీసములగ్గు లేదిటన్

మనవిద్వత్కవులందుఁగొందఱుప్రజల్ మాటాడుగ్రామ్యంబుపై
నెనరుం జూపుచుఁ జిన్నచిన్నకథలన్ నిర్మింతురే కాని వా
రనవద్యస్థిరధర్మముల్ నుడువుకావ్యప్రక్రియల్ సంతప
ల్కనకర్పించిరె? సత్యమిచ్చటన తేలున్ దాల్మిమైఁ ద్రచ్చినన్

ఏఁబదియేండ్లనుండి మన యీ తెలుఁగుందొర లాంగ్లవాణికిం
బ్రాఁబడి మాతృభాషకు నిరాకృతిసల్పిరి తెల్గుపండితున్
ద్రాబను జేసి రాంధ్రమునఁ దప్పిది యొప్పిది యన్న తెల్వి లే
కీబడిఁ బెట్టి రున్నకిటు కియ్యదిరా! పలుమాట లేటికిన్

మును మనపల్లెకూటముల మోసినయొజ్జలు నన్నపార్య తి
క్కనకవి పోతరాజ కృత కావ్యములన్ దమశిష్యకోటికిన్
వినిచిరి విప్పిచెప్పిరి కవిత్వపుసొంపులుగుల్కు పద్యముల్
దినదిన మప్పగింపుఁ డని తీర్పులొసంగిరి ముద్దుముద్దుగన్

నలకథ సంధితంత్రములొనర్చిన కృష్ణుచరిత్ర రుక్మిణీ
లలనవివాహమున్ గజకులప్రభుమోక్షము దైత్యసూతి ని
శ్చలహరిభక్తి వామన విశంకటవిక్రమగాథ నాఁటి బో
ట్లుల రసనాంచలమ్ముల నటించెఁగదా పెదవార లుబ్బఁగన్

ఆటవిడుపుల వల్లింపు మనుచు మేలు
బంతి యిది యంచు గురుఁడు నాపాలి కిడిన
పద్యములు హృద్యములు ధర్మబద్ధములు శ
తాధికమ్ములు నానేర్మి కాదరువులు

అమరము వల్లెవెచి శతకావళిలో నుతులందికొన్న ప
ద్దెము లొకవేయిపాడి నెఱతెల్గునిఘంటువు లప్పగించి యా
దిమకవి బాలరామకథతీరు లెఱింగి తెలుంగుబాస క
బ్బము లయిదాఱునేర్చి యెడఁబాసితి నేనయగారి నాద్యునిన్

అతఁడు కావూరి - (శ్రీ)రాము లచ్ఛశీల
రాశి యార్వేలకులజుఁ డారాధనీయుఁ
డపుడు పల్లెలఁ దాదృక్షు లధివసించి
తెలుఁగుపస చూపి కుఱ్ఱల దిద్దువారు

ఏదీ! యీపస నేఁటికుఱ్ఱలకు వా రెన్నాళ్లు వేసారినన్
రాదే! పద్య మొకండుసైత మిఁక వీరా? తెల్గుసాహిత్యపుం
బాదుల్ దిద్దెడువారు? తాదృశులు నేఁబా సన్నమాత్రాన దు
ర్వాదంబుల్ సబలప్రమాణ మగునా? వర్ధిల్లునా? చెలునా?

ప్రాథమిక పాఠముల కున్నవంతు లెంత
నేర్చె నీనాఁడు ? బుడుతఁ డీ నేర్పులేని
యొజ్జకడ నేమివడయు ? ధీ విజ్ఞునట్లు
చాలువా ర్చ్ఛడరేని దేశము కృశించు

ఒత్తులతీరు వర్ణములయోజ లెఱుంగఁడు శబ్దరీతి కిం
చిత్తు గ్రహించిపల్కఁడు విశేష్య విశేషణభేద మెన్నలేఁ
డిత్తఱిఁ బల్లెకూటముల నేలుగురుం; డిఁక వానిశిష్యు ధీ
మత్త వచింపనేల యపమార్గమునంబడె నేఁటివిద్దియల్

ఉత్తమసాహితీబల సముజ్జ్వలుఁడౌ గురునిల్పి వానికిన్
బత్తెము లెస్సగానొసఁగి పల్లెబడిన్ సవరించుపొంటె భూ
భృత్తులు పూనుటొప్పు నిలఁబెట్టినకంబము పాఁతుచాలదే
నొత్తగిలున్‌గదా చిఱుతయున్ దొలువిద్యయు నిట్ల నాఁదగున్

ఉన్నతవిద్యపైఁ దగులముంచినపిల్లల కచ్చులైన రా
కున్న నెవండునేర్పు? నట నొజ్జలుసెప్పెడి విద్యవేఱు వా
రన్నది చక్కవ్రాసికొనునర్హత వీరికి లేనిచోఁ దరా
లెన్నిగతించినన్ తెలివియేర్పడునా తలయెత్తినిల్వఁగన్

మొదటిది తెల్గుబాసయఁట మూఁడవపల్కుఁట యింగిలీసు మం
చిదె యిది, కాని చిత్రములఁజిత్రము దోసములందుదోస మీ
తుదినుడివారి పెత్తనముతో బడిసాగుట వారిజీత మా
మొదలిటిబాసవారి కిడుముల్లెకు ముబ్బడియుంట తమ్ముఁడా!

ఈ నేతిబీరమన్నన
యీ నీచపుసంబళంబు నిడక వివేక
శ్రీ నేర్చి తెలుఁగురాష్ట్రము
నానారాష్ట్రముల కొజ్జనను సల్పవలెన్

మాయనిమచ్చగా విబుధమాళికి మున్ భృతి నాలుగైదు రూ
పాయలొసంగి యాతఁడలుపమ్ముగ మన్గడఁద్రోయఁ బుచ్చువం
కాయలశాస్త్రిగా రని పకాపకనవ్వెరి తెల్గు, లీ దుర
న్యాయమ పీఁటవెట్టుశనియై ప్రజలన్ గలఁగించు నేఁటికిన్

లోఁతులుసూచినన్ గొఱఁతలున్ వెతలున్ శతముండుఁగాక! పెన్
దాతలు నిండుకుండలుగఁ దారు చరింతురుగాని దీనులై
చేతులుసాఁపలేరు గురుశేఖరు లాఁకలగెల్చి యంబలిన్
సైఁతురు పూరికొంపలను సైఁతురు సైఁతురునాలిపీలికల్

అలఁతి వలంతి విద్యలకు నాంధ్రమునన్ దలయెత్తుసంస్థలన్
దెలుఁగుమఱుం గెఱింగిన సుధీమణి యేల్బడిసేయునప్పు డ
య్యలఘునకిచ్చు గౌరవ మనాంధ్రము లాంధ్రుల కంటఁగట్టు న
య్యల కిడుదానికంటె నుర వైనపుడున్ మనజాతి పైకొనున్

ఇంతలు నంతలైన మనయేలికలందఱు తెల్గువ్రాఁతకున్
సంతనకట్టి తీర్పవలెఁ జట్టము లానలు; పాడిపట్టులన్
గంతులువేయుచున్ దెనుఁగుగడ్డనుడుల్ వాగఁపందుకోవలెన్
వంతలుతీఱె నంచుఁ బెఱవాయి నెఱుంగనివారు నావలెన్

తెలుఁగుదివాణమందుఁ బరదేశపువాణికి వాసిమట్టు చో
వలచినరాష్ట్రమేల? యదివచ్చుటకున్ మనపెద్ద లక్కటా!
బలియగుటేల? యిట్టిదొరపాడియుఁ గానని వారు పెత్తనం
బులకుఁ బెనంగనేల? వనభూములకుం జనరాదె మానులై

రావలెఁ దెల్వి తెల్గులకు, రక్కసబాసలమీఁదినెయ్యముల్
సావలెఁ, దెల్గుకైతకు హసాదులొసంగెడి తీరుతియ్యముల్
గావలెఁ, దెల్గుఁబల్కుఁజెలి గజ్జెలఘల్లల లింటికింటి కి
మ్మావలె, నావలెన్ దెలుఁగులెల్లరు, తల్లికి వాసిదేవలెన్

కదంబము

కోటిమంది ప్రజకుఁ గుత్తుకబంటిగాఁ
గూటినోసఁగు నందికొండమడుఁగు
బయలుమెఱసె నిట నపశ్రుతు లేలొకో
మాయకుండుఁగాక! మన యశస్సు

వండి పంపెడివారుండఁ దిండిలేక
మొగమువాఁచిన నాదారుమూఁక లుండ
నడుమ వడ్డించువారి కీ జడిమ యేల
యన్నదమ్ముల కూర్మి వెన్కాడనేల

సిరి రా మోఁకా లొడ్డక
కొఱవడ్డ మెఱుంగు రాకకున్ బడలఁ దగున్
బరికించిన మనకుం గల
నెఱి నేఁ డది యెంతకలదు? నెచ్చెలి! సెపుమా!

ఢిల్లీబంగరుకోటలో సచివపీఠిన్ దెల్గువాఁ డుండెనా?
యెల్లల్ దాఁటిన రాయబారు లెవరోయీ! సెప్ప నీవారిలోఁ?
జెల్లంజాలని దమ్మిడీ లయిరి సీ! సీ! తెల్గు లీనాఁటి కీ
క్రుళ్లున్ వాకొన రోఁతఁగాదు కడుపుంగోఁతన్ గుమారిల్లుదున్

ఒకరో యిద్దఱో ధీనిధుల్ మనకుఁ నేఁడున్నన్ దదీయప్రథా
వికలత్వమ్మున కెంతవిత్తమయినన్ వెచ్చించు నన్యాయ్యముల్
సకలాసత్యములున్ సహించుఁ దెనుఁగుంజాతం, బసూయావశం
బకృతారంభము నైనసంఘమున కెట్లాసాద్యముల్ భద్రముల్?

ఇంటన్ గెలువనివానిసి
కంటదురా రచ్చగెల్చునసువున్ జనవున్
వింటివె పొత్తుం బోలిన
పంట కనంబడదు నరుఁడుపడు సేద్యమునన్

విత్తమ సర్వసిద్ధియని వెంపరలాడుచు ధర్మదేవతా
దత్తముగాని కాసునకు దాయుచుఁ దెక్కలిమేఁత మేయుచున్
ముత్తెములట్లు పండినముముక్షువులంబలెఁ గానిపించుచున్
వత్తులు మ్రింగువారు మనవాడల నుంద్రు పరాకు తమ్ముఁడా!

చీఁకటిబేర మొందనుకఁ జేసిరొ లంచములెన్ని మెక్కిరో
వాకునకెక్కరాని యలవాటుల కెన్నిటికిన్ దెగించిరో
లేకులు పాకలన్ గెడపి లేపిరిమేడలు చంద్రశాలకున్
బ్రాఁకిరి కొయ్యమోర నడిబాటల నెత్తిరిఁ కేమిసెప్పెదన్

ఓనమా లెఱుంగఁ డోరిమయు గరిమయు
నానవా లెఱుంగఁ డైన నేమి
గీత మంచిదగుటఁ గిగ్గాడి చామీక
రాంగదముల వచ్చె రంగమునకు

సుడిదిరిగి తప్పుగాడ్పులు
కడుకొని వెడమనిసినోసటఁ గన్నొకనాఁ డే
ర్పడుఁగాక వాఁడు శివుఁడా ?
చెడగరమై మిడిసి కూలు శిశుపాలుఁ డయా !

ఆతఁడు కొమ్మువుట్టిన మహామహుఁడై యొకనాఁ డుదారుఁడై
పూతచరిత్రుఁడై జగముపొంగ వెలింగెనుగాక కాఁక యే
దో తఱచై తెగించి పెడత్రోవలు పట్టినపట్లసైత మా
భ్రాతను మెచ్చఁబోకు; తలఁపంజన విచ్చుటఁ బూర్వవాసనల్

చుట్టమటంచు మిత్రుఁడనుచున్ మొగమోడక యెవ్వఁ డెప్పు డే
కట్టిఁడిచేఁత సల్పినను గాదనిపల్కుము జాతిపేర్మికై
కట్టలఁతల్ భరించినమగండు రిపుం డగుఁగాక వానికిం
బట్టును పూల దోసిళులు బ్రహ్మరథమ్ము జగమ్మహో! యనన్

ధర్మమునకు సూనృతమునకుఁ గాక నీ
కేలజంకువలయు నితరమునకు
మంతుగన్నవారు మన్నించినట్టి దీ
తెరున పొమ్ము తత్త్వ మరసికొమ్ము

తగవు నిక్కమ్ము కలుచకు దబ్బఱకును
లోఁగి కొఱవోవుతఱి వానిసేగి నడఁప
దిట్ట తెగఁడేని యది వానిచెట్టగాక
పాడికి నిబద్ధి కోట రానీఁడు వేల్పు

విత్తమునఁ గామసుఖ మగు
విత్తము ధర్మమున వెల్లివిరియును గానన్
గ్రొత్తలు ప్రాఁతలు పాడికి
నుత్తమపీఠమ్ము నొసఁగి రుచితజ్ఞమణుల్

ఏకర్జ మొరుఁడు సల్పిన
నీకుం గన లామతిల్లు నీ వొరుదెస నె
ప్డాకర్జము గావింపమి
చేకొనుమా పుడమియెల్ల జేజేల నిడన్

నేతలువచ్చి ధర్మ్మవులునింతురు మంతురు చింతలన్నిటిన్
ద్రోతురు పాతు రం చెదురుత్రోవలుసూడక నీవులెస్స కీ
వే తగుయత్నముల్ సలుపు, మేల్బడి చేపడకున్న నేమి ధీ
చాతురి లేదెనీకు శతజన్మఫలమ్ము ? తెలుంగుతమ్ముఁడా !

కుక్కగొడుగులచందానఁ బెక్కుదెసల
లెక్కలేనన్ని వర్గాలు లేచె నిపుడు
గుట్టు తెలియక బంగారు కొట్టటంచుఁ
గదలకుము కాకిపసిఁడి దుకాణమునకు

వచ్చెఁ బ్రజాయుగమ్ము పదివందలయేండ్ల పిసాళిసంకెలల్
విచ్చె సమస్తఖండముల విప్లవరేఖలు భారతోర్వికిన్
జొచ్చె స్వజాతిసంస్కృతికిఁ జుట్టములై పొగడొందుధర్మ్మవుల్
మెచ్చుచు నచ్చపుం దెలుఁగు మేలిమి చాటఁగదయ్య తమ్ముఁడా!

నీకు రుచించుమార్గమున నీవు చరింపఁగవచ్చుఁ గాని తం
డ్రీ! కలనైన సత్యము నహింసయు లేబరమైనత్రోవకుం
బోకుము నిల్వనేర దవిపోయినసంఘము గెల్వనేర దా
రేకలులేని దేశము చరిత్రవెలార్చినపాత మానుడుల్

ఔచితి నెఱుఁగనివారికి
నైచికి నదలించి శునికి నతు లర్పింపం
జూచెడువారికి ధర్మవుఁ
ద్రోచెడువారికి నొసంగుదురె దొరతనముల్?

కారాగారములకుఁ జని
గారెలు మెక్కినవలంతికా క్రిమిరాసుల్
పేరినపులుసుం ద్రావిన
వీరునకా విరులదండ వేయుట? సెపుమా!

లాటీరక్కసి రక్కస
పోటులకున్ వ్రస్సి త్రెస్సిపోయినయెడలిం
జాటు నెఱజోదులను దెర
చాటునకున్ ద్రోయుజాతి చక్కంబడునే?

తోరణాలుకట్టి తోమాలియలు వైచి
పొగడు ప్రజలఁజూచి పొంగిపడక
పదవిలేనినాఁడు పదిమంది మన్నించు
వడుపెఱింగి బ్రదుకవలయుఁ బ్రెగడ

దినగండము నూఱేడుల
మనువైనది తెల్గువారి మన్నెటికం, బీ
యనయమ్ము నోర్వఁదలఁచిన
మన గఱువతనమ్ము వేయిమడుఁగులు వలయున్

కలమెత్తిన హలమెత్తిన
మలమెత్తినవారి నొక్కమైఁ జూడవలెన్
వలఁతియు నలఁతియు లేదిటఁ
బలువృత్తులు సాగినపుడె బ్రదుకులు సాగున్

తననేర్మిన్ దనయోర్మిని
దనపేర్మిన్ బెత్తనమ్ముఁ దనపల్కుపసన్
దనకల్మిని దనబల్మిని
దన బ్రదుకున్ గఱువ పెఱలతనివిక పంచున్

మన కాంధ్రత్వము ప్రాణము
తనువుసుమీ భారతీయధర్మము యావ
న్మను జాభ్యుదయ ప్రవణత
యనుజా! విను వజ్రకవచమై దిట వొసఁగున్

దేవుఁడన మాతృదేశమ
దేవత లనఁ బ్రజల యజ్ఞదీక్ష యనంగా
సేవావ్రత నిష్ఠయ యివి
జీవనసూత్రములుగాఁ బ్రసిద్ధిం గనుమా!

నీ కొలఁకుఁ గాక జాతి
శ్రీ కొలఁకే డస్సి డస్సి జీవింపుమయా!
నీకీర్తి విరియువెన్నెల
ప్రాఁకి దెసల్-కొసలు చివురుపట్టి రహింపన్

మేలు తెలుఁగుం బతాకకు
జే లాంధ్రప్రజకు మాతృసేవారతకున్
శ్రీలు తెలుఁగుంగృతికి జే
జే లాంధ్రతపస్వి పొట్టి శ్రీరాములకున్ ౨౦౧

లఘు టీక

అదవిష్ఠ - సమీపస్థ
ఆసిప్రభుత్వము - సైనికరాజ్యము
ఇట్టిదోర - ఇటువంటి
ఇమ్ము - శాంతి
ఇల్లి - ఉపాసము
ఉరవు - అధికము
ఉలుపా - కానుక
ఉల్ప - ,,
ఊటచిన్నె - కామా (,)
ఎడ - లేఁత, దవ్వు
ఏస - వికృతోచ్చారణ
ఒడ్డగెడవు - బోలా
కఱద - నీతి, బుద్ధి
కలుచ - పాపము
కిగ్గాడి - అసమర్థుఁడు
కిగ్గు - జంకు
కింగిరి - అల్పము
కృతి - పని
కోవ - కులశాఖ
క్రించు - అల్పుఁడు
క్రుయ్యు - కృశించు
గబ్బు - పొగరు
గుడ్డము - చేను
చనవు - అధికారము
చెడగరము - క్రూరుఁడు
జాతము - సంఘము
జోక - అందము
తెన్ - దక్షిణము
దవీయాంసులు - దవ్వయినవారు
దేవర - ప్రభువు
దోర - మాదిరి
ద్రాబ - పనికిరానివాఁడు
నవఁత - కృశత
నాఁడు - దేశము (శాసనముఁబట్టి)
నాయఁకరము - ప్రభుత
నెట్టికసీలతనము - సదాచారము
నైక - అనేక
నైచికి - మంచిపాడియావు
పటి - రీతి
పాడితావు - కోట్టు
పాడు - మాలపల్లె
పూఁట - బాధ్యుఁడు, బాధ్యత
పూవని - వికసింపని
పొలి - లాభము
పోఱఁడు - బాలుఁడు
ప్రాకెన్న - పెండ్లివిందు
మోఁదు - ముడుపు
ముంగము రారి - ముంజేతికడియము
రొప్పుట - తోలుట
వేఁకి - జ్వరము
వాకలిమి - నోటి (మాట) నేర్పు
వెడ - అల్పము, వ్యర్థము
వెలఁది - శుద్ధమైన
సంహిత - సాహితి
సుబ్బుట - బయల్పడుట
సోము - సుఖము
సోమించు - అతిశయించు
స్వము - సంపద

మా పద్య కృతులు

౧. బాపూజీ – ఆత్మకథ
 మేలిక్యాలికో ౧౦– ౦–౦
 సాదాక్యాలికో ౮– ౦–౦

౨. పఱిగపంట
 (ఖండకావ్యములు) ౨–౧౨–౦

౩. ఆత్మార్పణము ౧– ౦–౦

౪. ఉదయగానము ౧– ౪–౦

౫. రాష్ట్రగానము (అచ్చులో)

౬. ధర్మజ్యోతి ,,

౭. శబల (ఖండకృతులు) ,,

తుమ్మల సీతారామమూర్తి చౌదరి
బోర్డుహైస్కూలు పండితుఁడు
అప్పికట్ల (Via) బాపట్ల
(గుంటూరుజిల్లా)

ప్రతులకు :—
వేంకట్రామ అండు కో.,
విజయవాడ - 1